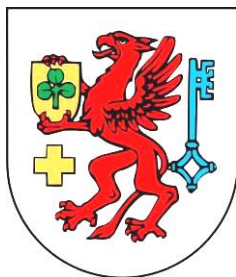

**G M I N A
T R Z E B I A T Ó W
W O J . Z A C H O D N I O P O M O R S K I E**

**G M I N N Y P R O G R A M O P I E K I
N A D Z A B Y T K A M I
n a l a t a 2 0 1 9 - 2 0 2 3**

Opracowanie:

*VERBUM - Waldemar Grzegorz Witek
Maria Witek*

Szczecin 2019

Waldemar Grzegorz W I T E K
Pracownia Dokumentacji Konserwatorskiej
70-376 Szczecin, ul. 5 Lipca 19/3
tel. 502-304-462
e-mail: witek.verbum@wp.pl
NIP 852-107-33-07 REGON 812057603

GMINA TRZEBIATÓW

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

na lata 2019 - 2023

Opracowanie:

*VERBUM - Waldemar Grzegorz Witek
Maria Witek*

Szczecin 2019

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 4
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 6
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 7
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Trzebiatów	s. 16
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Trzebiatów	s. 42
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Trzebiatów ustanowienia prawne	s. 58
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Gminy Trzebiatów	s. 61
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Gminy Trzebiatów	s. 69
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów	s. 74
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 84
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 85
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 86
12. Załączniki (wykazy, ilustracje)	s. 92

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Trzebiatów poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Trzecią edycję Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów na lata 2019 – 2023, zwany dalej „GPONZ 2019-2023” opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Trzebiatowie, w tym sprawozdania z realizacji GPONZ na lata 2009-2013 oraz sprawozdanie 2014-2018; krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Na wstępie opracowania przedstawiono informację nt. aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Odrębną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego miasta i gminy, które są przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym.

Szczególnie istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020 dla Województwa Zachodniopomorskiego¹.

¹ Uchwała Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r.

Główne materiały wykorzystane przy tworzeniu „**GPONZ 2019-2023**”:

1. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów na lata 2009-2013².
2. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów na lata 2014-2018.
3. Sprawozdanie z realizacji GPONZ 2014-2018,
4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2017 r.
5. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „PZPWZ 2010”), opr. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2010 r.³.
6. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 (zwana dalej „SRWZ 2020”)⁴.
7. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Trzebiatów z 2002 r.⁵, ze zmianami w 2012 r.⁶, 2014 r.⁷ i 2018 r. (Uchwała Nr XLII/403/2018 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 29 marca 2018 roku).
8. Wniosek o uznanie zespołu staromiejskiego w Trzebiatowie za Pomnik Historii, opr. Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji w Szczecinie (ob. Narodowy Instytut Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Szczecinie), 2009.

² Uchwała Nr XXXII/304/09 z dnia 26 marca 2009 r. Rady Miejskiej w Trzebiatowie.

³ Uchwała Nr XLV/530/10, z dnia 29 października 2010 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁴ Uchwała Nr XXVI/303/05, z dnia 19 grudnia 2005 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁵ Uchwała Nr L/504/02, z dnia 26 września 2002 r. Rady Miejskiej w Trzebiatowie.

⁶ Uchwała Nr XXIV/191/12, z dnia 28 czerwca 2012 r. Rady Miejskiej w Trzebiatowie.

⁷ Uchwała Nr XLVI/395/14, z dnia 24 kwietnia 2014 r. Rady Miejskiej w Trzebiatowie.

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm., t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 2067 z późn. zm.), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza wójt (**burmistrz**, prezydent piasta).
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Wójt (**burmistrz**, prezydent miasta) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- **włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;**
- **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;**
- **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;**
- **wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;**
- **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;**
- **wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;**
- **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;**
- **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Reasumując - podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwana dalej „ustawą o zabytkach 2003”** (Dz.U. z 2018 r., poz. 2067 z późn. zm.)⁸ wraz z aktami wykonawczymi⁹, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Podstawowym aktem wykonawczym jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011, nr 113, poz. 661).

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicja według art. 3 „ustawy o zabytkach 2003” brzmi:

- **zabytek** - *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*
- **zabytek nieruchomy** – *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek ruchomy** – *rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek archeologiczny** - *zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;*
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - *przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;*
- **historyczny zespół budowlany** - *powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;*

⁸ Ilość aktów zmieniających ustawę: 22. Poprzednie akty jednolite ze zmianami: tj. Dz.U. z 2014 r., poz. 1446, z 2017 r., poz. 2187).

⁹ Ilość aktów wykonawczych do ustawy: 122.

- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **ośrodek zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o zabytkach 2003”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa,
 - dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 574 i 1669),
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ochronie zabytków i zabytków kultury ruchomej 2003”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowane są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy. ust.1, ust.2 precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018 r, poz. 1945, z późn. zm.) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy o ochronie zabytków i zabytków kultury ruchomej 2003”. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy o obojętnej 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Według art. 18 ust. 1. „ustawy o obojętnej 2003” ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej;
- analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy;
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Według art. 18 ust. 2. „ustawy o obojętnej 2003” w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków;
- zapewnia się ochronę zabytków przy realizacji inwestycji;
- ustala się rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu;

- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków nieruchomych i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19 ust. 1 i 1a „ustawy oooionz 2003”

w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy.

Zgodnie z **art. 21 „ustawy oooionz 2003”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne. Zgodnie z **art. 22 ust. 4 „ustawy oooionz 2003”** wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Gminna ewidencja zabytków (GEZ) nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy oooionz 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 36, ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych („ustawa oooionz 2003”, art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego („ustawa oooionz 2003”, art. 19, ust. 1, pkt. 2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !!

Zmiana „ustawy oooionz 2003” - z 22 czerwca 2017 r.¹⁰ w zakresie art. 81 ust. 1: wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący

¹⁰ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2013 r.”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.
Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczo-doradczy. Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniodawczy.
2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.
Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczy.

Zmiany w „ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2013 r.” przeprowadzone w latach 2017-2018.

W 2017 roku uwzględniono zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz. U. poz. 397),
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. poz. 774),
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887),

- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz. U. poz. 1505),
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. poz. 1887),
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379),
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60),
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1086),
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

- zasadach wywozu zabytków za granicę,
- udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
- uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
- restytucji zabytków,
- powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych - do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 uoozionz).

Powołany został (art. 83b uoozionz) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81 ust. 1. uoozionz)**. Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 10), **w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;**
- 2) ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669);

- 3) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- 4) ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2018 poz. 994 z późn. zm.)

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Zadania gminy mogą być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach, bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z domami mieszkalnymi o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleni cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

INNE uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- ✓ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018, poz. 1945, z późn. zm.) z aktami wykonawczymi;
- ✓ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2018, poz. 1202 z późn. zm.);
- ✓ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tj. Dz.U. z 2018 poz. 799) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań

- i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;
- ✓ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2018, poz. 1614 z późn. zm.), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;
 - ✓ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2018 r., poz. 121 z zm.);
 - ✓ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1983 z późn. zm.);
 - ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2018 r., poz. 450 z późn. zm.);
 - ✓ Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2018 r., poz. 2081 z późn. zm.). Na mocy w/w ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.
 - ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, **tzw. ustawa krajobrazowa** (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Nowa ustawa nakłada na władze samorządowe nowe obowiązki, m.in w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego. Na podstawie nowych przepisów samorządy gminne uzyskały kompetencje do wprowadzenia uchwały w sprawie lokalizacji reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń.

Uchwała reklamowa nie jest obowiązkowa – to od gminy zależy, czy ją sporządzi. Ustalenia dotyczące reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń nadal będą wówczas obowiązywać, jeżeli zawierają je uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Regulacje miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w dniu wejścia w życie ustawy i przyjętych na podstawie art. 15 ust. 3 pkt 9 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym”, w brzmieniu dotychczasowym, obowiązują do dnia wejścia w życie uchwały reklamowej.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TRZEBIATÓW

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**
(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**
(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- ❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**
(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- ❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.**
(Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe

aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

- ❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy** przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współudział społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

- ❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE**
(*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

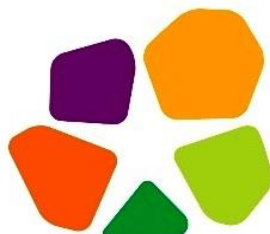
Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

- ❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności

przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi. Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**; odróżnia znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

ZNAK DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Uchylone

- **STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020**
(przyjęta Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., M.P. 2012 poz. 882).

Przyjęte

- **STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020
(z perspektywą do 2030)**
Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r., M.P. 2017 poz. 260.

W zapisach nowej Strategii w punkcie „4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej”, w działaniach do 2030 r. zapisano:

„Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO)”. Wśród projektów strategicznych wymienione zostały m. in.: Dziedzictwo buduje wspólnotę (sieć muzeów historycznych), Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota (wsparcie bibliotek, domów kultury, archiwów państwowych), Kolekcje (wspieranie instytucji kultury w tworzeniu kolekcji sztuki współczesnej).

Zmienione

- **KONTRAKT TERYTORIALNY DLA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO**
(podpisany 12.11.2014 r.) – z aneksem nr 2

W wyniku negocjacji strona rządowa i strona samorządowa ustaliły zmiany Kontraktu Terytorialnego. W dniu 5 maja 2017 r. projekt aneksu został zaakceptowany przez Radę Ministrów, a 23 maja 2017 r. przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała ZWZ Nr 816/17). Główne zmiany Kontraktu Terytorialnego Województwa Zachodniopomorskiego wprowadzane aneksem nr 2 dotyczą rozszerzenia i uszczegółowienia listy projektów kluczowych dla rozwoju regionu i państwa w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego, ale także innych obszarów m.in. ochrony zdrowia czy gospodarki niskoemisyjnej.

Utrzymane

- **KRAJOWA POLITYKA MIEJSKA** (uchwała RM Z 20.10.2015 r.)

- **KRAJOWA STRATEGIA ROZWOKU REGIONALNEGO 2030**
– w grudniu 2018 r. w Warszawie otwarto konsultacje społeczne projektu nowej strategii; w 2019 r. planowane są spotkania konsultacyjne w 15 (piętnastu) województwach. Prace prowadzi Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju¹¹.

- **NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004-2013**
z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020
(przyjęta przez RM w 2005 r.)

Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych, a za cele cząstkowe uznano m.in.:

¹¹ <https://www.miir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych;
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadzono programy wdrożeniowe jako system realizacyjny NSRK, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury.

Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano program wdrożeniowy:

Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013” z priorytetami :

- 1) rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych;
- 2) rozwój instytucji muzealnych;
- 3) ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju;
- 4) ochrona zabytków archeologicznych;
- 5) tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego;
- 6) ochrona zabytkowych cmentarzy.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, gdzie celami częściowymi są:

- a) poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- f) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

W dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy uwzględnia się:

➤ **KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI, zwany dalej „KPOZiOnZ”**

(przyjęty uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.¹²)

Okres realizacji ustalono na lata 2019-2022.

„KPOZiOnZ” 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Dokument zawiera ewaluację KPOZiOnZ na lata 2014-2017, w tym m.in.:

„Główną zaletą Programu 2014–2017 była jakościowa zmiana polegająca na zapoczątkowaniu planowania strategicznego na poziomie centralnym w obszarze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Pilotażowy charakter dokumentu sprawił, że na etapie jego redagowania pojawiło się wiele wad Programu, które w konsekwencji uniemożliwiły i utrudniły realizację zawartych w nim zadań, zgodnie z przyjętym planem”.

Wśród wad wymieniono¹³:

- nadmiernie rozbudowana i szczegółowa warstwa opisowa, niezapewniająca przejrzystości, precyzji i elastyczności w późniejszej realizacji, przy czym ów brak elastyczności w reagowaniu na zmieniającą się sytuację oraz pojawiające się problemy okazał się najbardziej odczuwalny w zakresie planu finansowego i harmonogramu,
- brak czytelnego powiązania niektórych konkretnych zadań, składających się na poszczególne kierunki działania, z przyjętymi wskaźnikami realizacji,
- brak dla części zadań wskaźników, podobnie w wypadku kierunków działania i celów szczegółowych, rozproszenie i nadmierna komplikacja struktury zarządzania i monitoringu realizacji zadań, brak jednego wystarczająco umocowanego (tj. dysponującego adekwatnymi narzędziami i odrębnym budżetem przeznaczonym wyłącznie na cele bieżącego zarządzania i monitoringu) ośrodka realizującego Program, podejmującego bieżące decyzje merytoryczne, w postaci osoby odpowiedzialnej personalnie za realne zarządzanie Programem,
- brak koordynatora Programu – osoby odpowiedzialnej za zarządzanie efektywnością i jakością realizacji Programu.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu 2014–2017, przy przygotowywaniu Programu 2019–2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu;
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami,

¹² Monitor Polski poz. 808.

¹³ Tamże, s.6.

zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych. Celem głównym jest „Stworzenie warunków dla efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami” realizowany przez 3 cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania tj.

Cel 1.: optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:

- wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
- wzmocnienie systemu i ochrony na poziomie centralnym

Cel 2.: wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami poprzez:

- merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
- podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Cel 3.: budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez:

- upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
- tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

Realizacja Programu 2019–2022 będzie prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, w części 24 – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

Budżet Programu 2019–2022 wynosi 25.617 089,00 zł

Zarządzanie, koordynacja i monitorowanie Programem 2019–2022 należy do koordynatora Programu i jego zespołu, który ponosi odpowiedzialność za realizację Programu. W szczególności odpowiedzialność ta dotyczy identyfikacji problemów i zagrożeń dla realizacji założonych celów Programu ujętych we wskaźniki, oraz sygnalizowania uzasadnionych korekt w sposobie realizacji Programu, włącznie z ewentualną koniecznością nowelizacji jego treści na drodze uchwały Rady Ministrów.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może w konkretnym i ściśle określonym zakresie zmienić zakres tej odpowiedzialności w aktach wewnętrznych, umowach i porozumieniach wydawanych i zawieranych w ramach realizacji Programu 2019–2022.

Osobą odpowiedzialną za koordynację i zarządzanie Programem 2019–2022 jest powoływany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego **Koordynator Programu 2019–2022 będący dyrektorem Narodowego Instytutu Dziedzictwa.**

Rada Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest ciałem doradczym wspomagającym zarządzanie i koordynację „**KPOZiOnZ**” 2019–2022.

Podmioty odpowiedzialne za realizację:

- Narodowy Instytut Dziedzictwa
- wojewódzcy konserwatorzy zabytków z obsługującymi ich urządami
- dyrektorzy urzędów morskich z obsługującymi ich urządami
- Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku
- inne podmioty, angażowane w miarę potrzeby do wykonania konkretnych zadań niezbędnych do realizacji Programu 2019–2022, pod warunkiem, że koszty ich zaangażowania nie spowodują przekroczenia ustalonego budżetu Programu.

Koordynator Programu(...) składa sprawozdania z jego realizacji; Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co 2 lata przedkłada stosowne sprawozdania Radzie Ministrów.

➤ **OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO**

16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r., Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...));
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa. W przypadku uznania projektu / programu / zjawiska za dobrą praktykę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

❖ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, zwana dalej „SRWZ 2020”

(przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r.)

W „**SRWZ 2020**”, w diagnozie stanu województwa przedstawiono charakterystykę krajobrazu kulturowego ze wskazaniem najcenniejszych zespołów zabytków oraz identyfikację kluczowych problemów, do których zaliczono:

- zły stan zabytków,
- zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,

- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego,
- problemy rozwojowe na obszarach założeń staromiejskich,
- brak środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji starej zabudowy mieszkaniowej, zabudowy przemysłowej i powojennej.

Charakteryzując w „SRWZ 2020” stan i możliwości rozwoju turystyki stwierdzono duże potencjalne możliwości turystyki, której sprzyjają m.in. zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Jednak w analizie SWOT zwrócono uwagę na niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego, małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na ochronę dziedzictwa kulturowego, słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Wśród sześciu zdefiniowanych w SRWZ celów strategicznych problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami została wskazana w:

- ✓ celu nr 1
Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania (w zadaniu – rozwój i promocja produktów turystycznych).
- ✓ celu nr 3
Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu (w zadaniu – Rozwój małych miast, rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich).
- ✓ celu nr 4
Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka rolna (w zadaniu nr 4- Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych).
- ✓ celu nr 6
Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu (w działaniu – Wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnej i Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy)¹⁴.

W dokumencie uzupełniającym „SRWZ 2020” p.t. „**Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego**” wysoko oceniono rozwój kulturalny i znaczenie sztuki w kondycji społeczności lokalnej oraz znaczenie dziedzictwa historycznego w budowie tożsamości społecznej. Także w priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego wspomniano o zachowaniu wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego. Problematyka została rozwinięta w celach operacyjnych:

- ✓ Przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność inwestycyjną.
- ✓ Ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego (priorytet 3).
- ✓ Dbłość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych (priorytet 5)¹⁵.

Podobnie w celu operacyjnym *Racjonalizacja wykorzystania przestrzeni zagospodarowanej i przekształcanej* jako pierwszy znalazł się priorytet:

¹⁴ Porównaj *Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020*, s. 86.

¹⁵ *Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego*, s. 39-41.

Rewaloryzacja i rewitalizacja centrów miejskich. W celu operacyjnym *Integracja społeczności regionu* jako priorytet nr 2 zapisano „Badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu”¹⁶.

Projekt Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030

przyjęty przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego Uchwałą nr 1555/18 w dniu 28 sierpnia 2018 roku uwzględnił uwagi sformułowane w trakcie oceny *ex ante*, a także konsultacji Strategii z Komisją Wspólną Rządu i Samorządu przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji - dokument zyskał pozytywną opinię Komisji.

❖ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, zwany dalej „PZPWZ 2010”

(przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dn. 29.10.2010 r. Przystąpienie do zmiany planu nastąpiło Uchwałą nr 555/18 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 09.04.2018 r. przyjmującą projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko oraz uruchomienia procedury opiniowania i uzgadniania projektu.

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWZ 2010” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

¹⁶ Tamże, s. 52.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z **terenu województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie¹⁷, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”. Opracowanie to wskazało (przyjęte w Planie...) **Parki Kulturowe (PK) i Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**.

Plan zawiera w pkt. 3.3.6 „Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”, w ustaleniach „uwzględnienie wskazanych do utworzenia parków kulturowych (PK) w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego”¹⁸. Takich jednostek wskazano 44 na obszarze województwa. W Gminie Trzebiatów przewiduje się utworzenie parku kulturowego w Trzebuszu.

Jak wyżej wspomniano (s. 9) do kompetencji samorządu gminy należy stanowienie prawnej ochrony poprzez **utworzenie parku kulturowego (...)**¹⁹. Samorząd może powołać na swoim obszarze Park Kulturowy inny niż zaleca Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

Zwrócono uwagę, iż atrakcyjność turystyczną województwa podnoszą interesujące zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Nie są one jednak należycie eksponowane, eksploatowane i promowane. Na terenach wiejskich duże znaczenie powinna mieć agroturystyka, traktowana nie tylko jako możliwość aktywizacji gospodarczej wsi, ale również jako jedna z popularnych form turystyki.

W „PZPWZ 2010” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (**OKK**) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego²⁰. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK.

GMINA TRZEBIATÓW ujęta została w następujących OKK:

OKK 12 „Dolina Regi”

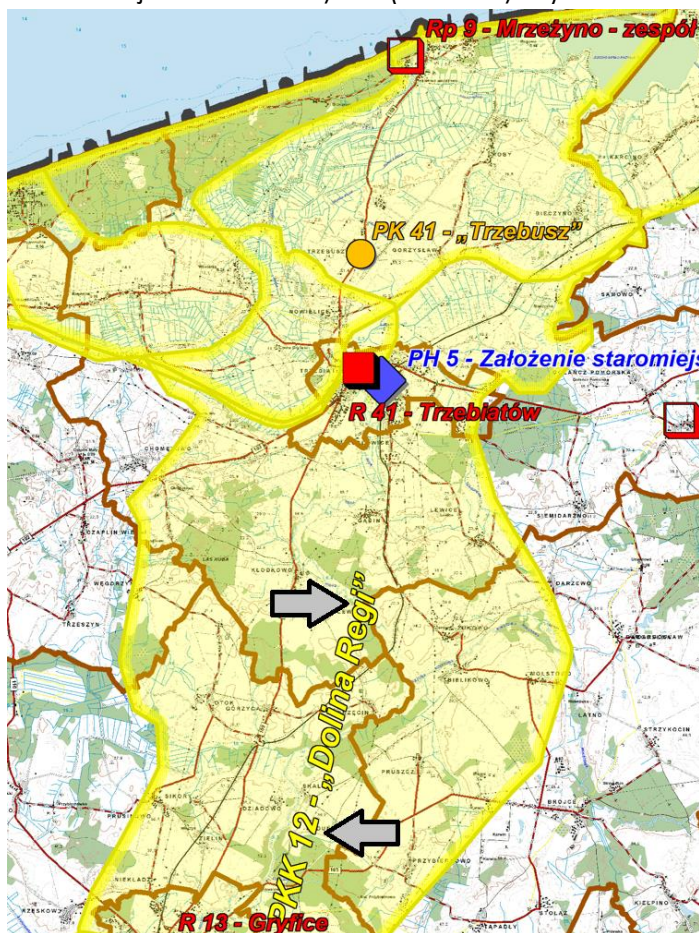
¹⁷ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; wspomniane opracowanie powstało w 2010 r.

¹⁸ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego*, oprac. RBGP Szczecin 2010, s. 207-208.

¹⁹ Na terenie woj. zachodniopomorskiego obecnie nie ma żadnego parku kulturowego, stanowiącego formę ochrony wymienioną w ustawie o *ochronie zabytków (...)* z 2003 r.

²⁰ *Plan zagospodarowania...*, dz. cyt., s. 209-210.

Obszar rozciągający się w otoczeniu rzeki Regi i jej dopływów, od jej źródeł w okolicach Świdwina do ujścia w Mrzeżynie (do Bałtyku).

Walory kulturowe

Trzebiatów: najstarsza wzmianka o Trzebiatowie pochodzi z 1180 (wg innych źródeł – 1170 r.) w dokumencie fundacyjnym wystawionym przez księcia Kazimierza I dla zakonu norbertanów z Lund. Gdy zakonnicy przybyli na pocz. XIII w. do Białoboków k/Trzebiatowa nad Regą istniał już gród z osadą targową i kościołem. Potwierdzeniem znaczenia osady była lokacja miasta na prawie lubeckim w 1277 r. przez księcia Barnima I. Na pocz. XIV w. kupcy trzebiatowscy, należący do Hanzy, uzyskali pełną kontrolę nad handlem na Redze oraz portem u jej ujścia, co stało się to przyczyną konfliktu z Gryficami. W 2 poł. XV w. kupcy z Trzebiatowa sfinansowali budowę nowego portu (Mrzeżyno) wraz z nowym korytem Regi. W 1534 r. Trzebiatów był miejscem sejmu pomorskiego decydującego o wprowadzeniu reformacji. Od XVIII w. w mieście stacjonował garnizon. W ciągu XIX w. i na pocz. XX w. nastąpiła rozbudowa miasta, powstały nowe gmachy użyteczności publicznej, dzielnice willowe. Trzebiatów należy do miast o wyjątkowym nasyceniu zabytkową substancją. Wśród licznych zabytków można wymienić m.in.:

- Stare Miasto z pozostałościami murów obronnych, Basztą Kaszaną (XIV w.), kościołem NMP (1303-1370) i ratuszem (1 poł. XV w., 1701), pałacem (kryjącym relikty murów klasztoru norbertanek) oraz licznie zachowaną zabudową mieszczańską (od XV po pocz. XX w.),

- Przedmieście Kołobrzesckie z kaplicą św. Jerzego (XV w.), cmentarzem ewangelickim,
- Przedmieście Gryfickie z gotycką kaplicą św. Gertrudy (XV w.), XIX-wiecznym zespołem budynków dawnej szkoły grenadierów (k. XIX w. - pocz. XX w.), parkiem miejskim (poł. XIX w.), oraz kamienicami i willami o znacznych walorach architektonicznych,
- Jaromin z założeniem szpitalnym z pocz. XX w.

Na Redze funkcjonuje wiele budowli i urządzeń hydrotechnicznych pozostałych po bogatym niegdyś zagospodarowaniu rzeki m.in.: elektrownie wodne z 1 ćw. XX w. w **Trzebiatowie**, Lisowie (gm. Płoty) – elektrownia "Likowo", w Prusinowie (gm. Łobez) - elektrownia "Prusinowo", Resku, Smołęcinnie (gm. Gryfice) - elektrownia "Rejowice", w Płotach, zespół młyński w Gryficach oraz port rybacki w Mrzeżynie.

Na terenach wiejskich w dolinie Regi osadnictwo posiada równie stara metrykę jak w/w miasta. W północnej części, w **rejonie Trzebiatowa**, występują wsie z czytelnie zachowanymi układami (owalnicą, okolnicą) i zabudową zagrodową (z przykładami budownictwa ryglowego). W rejonie Gryfic, Reska, ku źródłom Regi, dominują wsie chłopsko-folwarczne, z rezydencjami oraz licznie zachowanymi parkami.

Zespoły staromiejskie w Świdwinie, Resku, Płotach, Gryficach, **Trzebiatowie** wpisane są do rejestru zabytków. Teren starego miasta w Trzebiatowie typowany do ustanowienia pomnikiem historii. Projektowane parki kulturowe: wieś **Trzebusz**, Strzmiel z XVIII-wiecznym dworem.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 12 „Dolina Regi”

Ochrona krajobrazu

- uczynienie i zachowanie materialnych świadectw rozwoju kulturowego terenów nadrzecznych;
- rewitalizacja i zagospodarowanie terenów nadrzecznych w nawiązaniu do dawnego rozplanowania, utrzymanie pozostałości dawnych budowli na rzece i jej dopływach na potrzeby funkcjonującego szlaku kajakowego;
- utrzymanie sieci osadniczej i ograniczenie lokalizacji nowej zabudowy poza obrębem tradycyjnych jednostek osadniczych;
- utrzymanie ekspozycji sylwet zespołów miejskich, szczególnie Świdwina, Gryfic i Trzebiatowa, które są postrzegane z odległych perspektyw;
- utrzymanie funkcji portu rybackiego w Mrzeżynie;
- zakaz lokalizacji obiektów wielkokubaturowych i urządzeń infrastruktury technicznej (naziemne sieci inżynieryjne, wieże anten telekomunikacyjnych, wieże elektrowni wiatrowych) w zasięgu obszarów ekspozycji historycznych dominant, wskazanych wartościowych układów kompozycyjnych. Decyzje o lokalizacji nowych inwestycji należy poprzedzać studiami krajobrazu.

Ochrona układów przestrzennych

- likwidacja ruchu tranzytowego z terenów starych miast;
- zachowanie układów wsi owalnicowych, charakterystycznego dla północnych terenów;

- zachowanie historycznych granic zabytkowych założeń dworsko-parkowych i folwarków, zakaz parcelacji parków i budowy na ich terenie obiektów w ahistorycznej lokalizacji. Funkcje nowej zabudowy na terenie parków powinny umożliwiać utrzymanie i wykorzystanie parku.

Ochrona zabytkowych obiektów

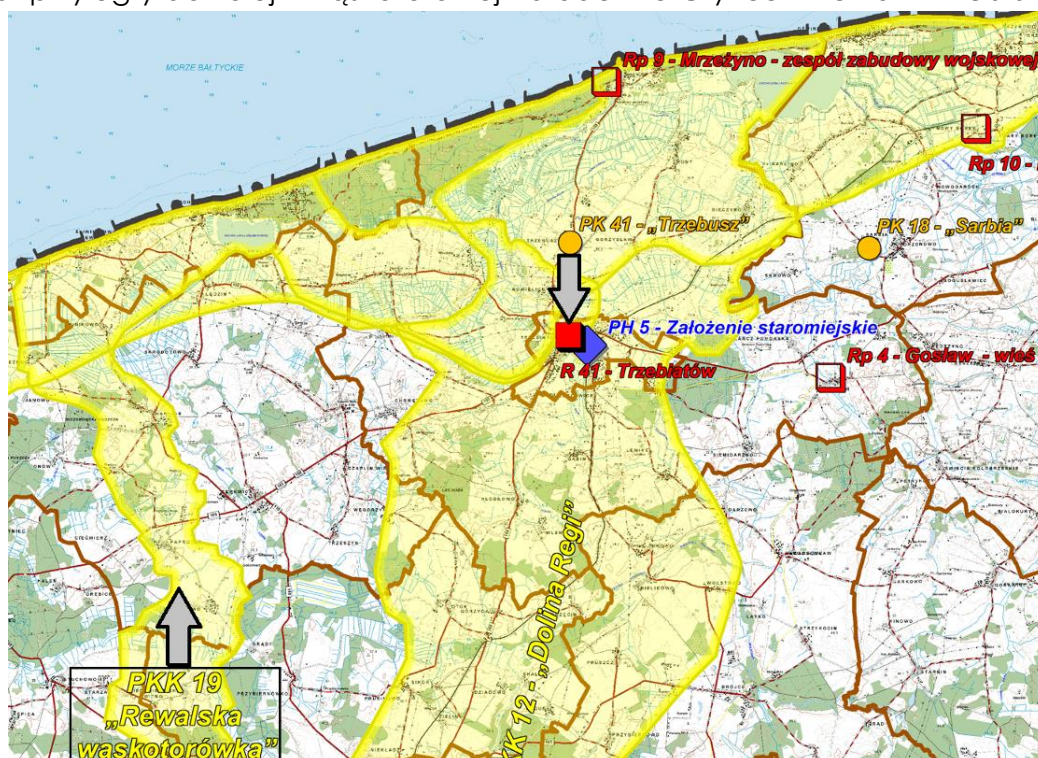
- zachowanie architektury i wyposażenia elektrowni wodnych;
- utrzymanie w dobrym stanie zabytkowej zabudowy;
- ochrona relikwów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach;
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Na Redze i w jej otoczeniu funkcjonują szlaki turystyczne. Rega jest popularną trasą kajakową. Znane są zabytki miast nad rzeką. W znacznie mniejszym stopniu spopularyzowane zostały zabytkowe obiekty na terenach wiejskich. Tereny wiejskie mają korzystne warunki do rozwoju funkcji agroturystycznych na bazie historycznej zabudowy zagrodowej.

OKK 19 „Rewalska Wąskotorówka”

Obszar przyległy do kolejki wąskotorowej na odcinku Gryfice – Rewal – **Trzebiatów**.

Koleje wąskotorowe na Pomorzu Zachodnim zaczęto budować pod koniec XIX w. W powiecie gryfickim w 1893 r. zawiązano Stowarzyszenie do Budowy Kolejki

Wąskotorowej z Gryfic do Niechorza. Pierwsze pociągi na tej trasie pojechały w lipcu 1896 r. W październiku 1898 r. oddano do użytku połączenie z Gryfic do Dargostawia, jako odcinek kolejki łączącej powiat gryficki z kołobrzeskim. W latach 1905-1907 przedłużono tę linię **do Trzebiatowa**, a do 1913 r. połączono Trzebiatów z Mrzeżynem i Niechorzem. Pierwotnie kolejka służyła do transportu produktów z lokalnych folwarków. Na przystankach budowano głównie budynki magazynowe i rampy, jak np. w Rybokartach, gdzie pozostał najstarszy na trasie kolejki budynek magazynowy. Wraz z rozwojem funkcji wypoczynkowych w nadmorskich miejscowościach, kolejka stawała się popularnym środkiem komunikacji pomiędzy miastami Gryfice, **Trzebiatów z wybrzeżem**. Na stacjach kolejowych w Trzebiatowie, Gryficach, Niechorzu, Rewalu, Pogorzeliczy, Mrzeżynie powstały budynki do obsługi pasażerów. Wszystkie otrzymały podobny program (poczekalnia, kasy, weranda letnia, mieszkanie dla kolejarzy) i formę wykorzystującą motywy architektury uzdrowiskowej. Na stacjach m.in. we **Włodarce, Rogozinie**, budynki dworcowe nawiązują do lokalnej zabudowy wiejskiej.

Budynki dworcowe w wymienionych miejscowościach powstałe w latach 1903-1913/1914 zachowały się w niemal niezmienionej architekturze.

Na trasie kolejki zbudowano dziesiątki obiektów inżynierskich (nasypy, mosty, przepusty, kładki). Do najciekawszych należy żelbetowy most kratownicowy nad Regą koło Nowielic, w którego budowie (1912 r.) zastosowano nowatorskie rozwiązania.

Dziedzictwo kulturowe terenów w otoczeniu kolejki odzwierciedla bogate dzieje obszaru. Od średniowiecznych założeń staromiejskich w Trzebiatowie i Gryficach, gotyckich kościołów, po XIX-wieczną zabudowę wsi, z rezydencjami m.in. w Rybokartach i Dreżewie, gdzie znajdują się pałace należące do grupy najlepszych przykładów architektury neogotyckiej na Pomorzu. W pasie nadmorskim występują obiekty specyficznej dla tej strefy: zabudowa kurortowa z pocz. XX w., wprawdzie przekształcana niewłaściwymi działaniami inwestorskimi, ale jeszcze widoczna m.in. w Niechorzu, oraz latarnia morska w pobliżu Niechorza, uruchomiona 1 grudnia 1866 r. - ośmioboczna wieża latarni sięga wysokości ok. 45 m.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru „OKK 19 „Rewalska wąskotorówka”

Ochrona krajobrazu

- zapewnienie funkcjonowania kolejki wąskotorowej w historycznym przebiegu na linii Gryfice - Rewal - **Trzebiatów**. Przywrócenie ruchu na odcinku Pogorzelica – Trzebiatów;
- zapewnienie ekspozycji historycznych założeń urbanistycznych i układów ruralistycznych;
- utrzymanie i eksponowanie otwarc krajobrazowych, punktów widokowych, miejsc ekspozycji wartościowych krajobrazów kulturowych i przyrodniczych z trasy kolejki;

- ograniczenie rozbudowy istniejących jednostek osadniczych, lokalizacja nowych osiedli, zespołów zabudowy powinna być poprzedzona studiami krajobrazowymi;
- przeciwdziałanie chaotycznej parcelacji terenów rolnych i lokalizacji na nich zespołów zabudowy (już nastąpiła degradacja krajobrazu w paśmie nadmorskim);
- przeciwdziałanie „zaśmiecaniu” krajobrazu (szczególnie w paśmie nadmorskim) budowlami substandardowymi: tymczasowymi pawilonami, budkami kempingowymi, reklamami;
- zakaz lokalizacji wież anten telekomunikacyjnych i elektrowni wiatrowych,
- zalecenie opracowania studiów krajobrazowych przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ochrona układów przestrzennych

- ochrona i rewitalizacja kompozycji architektoniczno-przestrzennej miejscowości poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układów (z dominantami), zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych;
- kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców lokalnych.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabudowy i infrastruktury kolejowej;
- przeprowadzenie remontów budynków stacji kolejowych (większości) oraz **mostu w Nowielicach**;
- rewitalizacja założenia pałacowo-parkowo-folwarcznego w Dreżewie;
- zachowanie historycznych granic zabytkowych założeń dworsko-parkowych i folwarków, zakaz parcelacji parków i budowy na ich terenie obiektów w ahistorycznej lokalizacji. Funkcje nowej zabudowy na terenie parków powinny umożliwiać utrzymanie i wykorzystanie parku.
- ochrona relikwów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach;
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

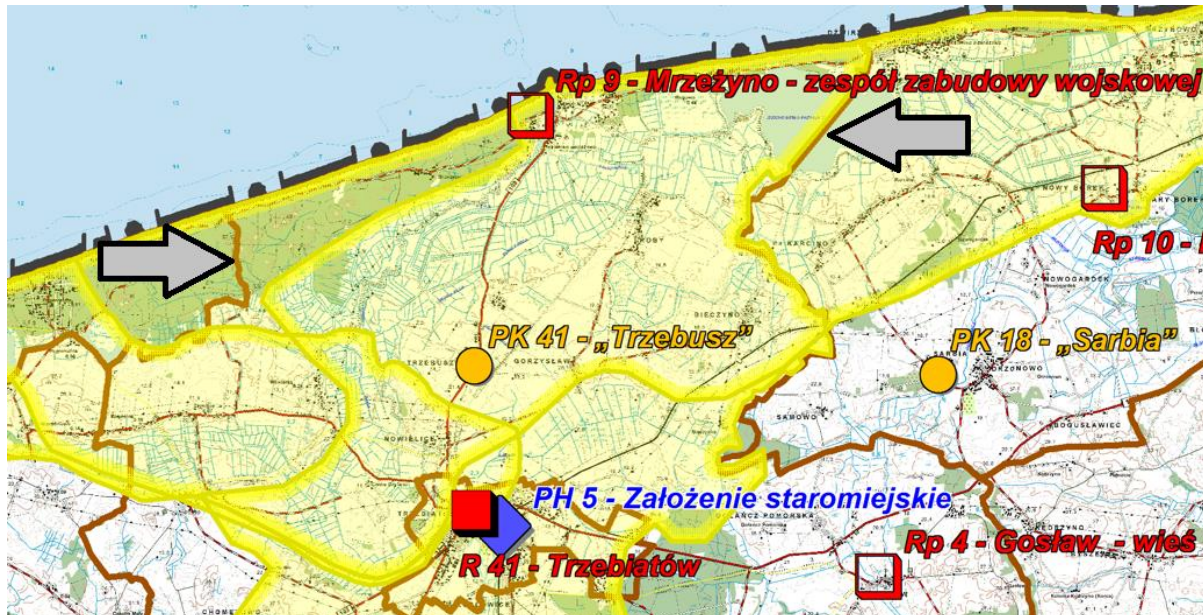
Kolejka wąskotorowa funkcjonuje na trasie Gryfice - Pogorzelica.

Muzeum kolei wąskotorowych w Gryficach (przejęte w tym roku przez samorząd województwa).

Pałac w Rybokartach po częściowej odbudowie jest zagospodarowany na potrzeby turystów.

OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”

Obszar wzdłuż wybrzeża Bałtyku, w obrębie gmin: Świnoujście, Międzyzdroje, Wolin, Dziwnów, Rewal, **Trzebiatów**, Kołobrzeg, Ustronie Morskie, Mielno, Koszalin, Darłowo, Postomino, w granicach geograficznego Pobrzeża Bałtyku (wyspy Uznam i Wolin, **Wybrzeże Trzebiatówskie**, Wybrzeże Słowińskie).

Elementy charakterystyczne

Miejscowości z portami i stoczniami (Świnoujście, Mrzeżyno, Kołobrzeg), uzdrowiskami (Świnoujście, Międzyzdroje, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Darłówek), latarniami morskimi (Świnoujście, Niechorze, Kołobrzeg, Gąski, Darłówek, Jarosławiec), o funkcjach wypoczynkowych. W bezpośrednim otoczeniu Pasa Nadmorskiego występują zabytkowe układy urbanistyczne (Wolin, Kamień Pomorski, **Trzebiatów**) oraz wsie o historycznych układach ruralistycznych (okolice Kamienia, Trzebiatowa, Koszalina, Darłowa).

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”

Ochrona krajobrazu

- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych w przymorskim krajobrazie naturalnym;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełnianie nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych w wyniku „przeinwestowania” w strefie nadmorskiej i dążenie do zrównoważonego rozwoju tego obszaru, który może zapewnić długotrwałą atrakcyjność turystyczno-wypoczynkową.

Ochrona układów przestrzennych

- ochrona i rewaloryzacja kompozycji architektoniczno-przestrzennej historycznych układów miejskich i ruralistycznych poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania i uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie parceli, skali i architektury zabudowy;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układu (z dominantami - kościołami), zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych;
- utrzymanie ekspozycji z wody i lądu historycznych dominant zespołów staromiejskich, m.in. Wolina, Kamienia Pomorskiego;
- utrzymanie skali i charakteru zabudowy uzdrowskiej w miejscowościach nadmorskich;
- utrzymanie funkcji portów i przystani rybackich z właściwymi im atrybutami.

Ochrona zabytkowych obiektów

- zachowanie, konserwacja i zagospodarowanie zabytków przymorskiego dziedzictwa kulturowego;
- utrzymanie w dobrym stanie innej zabudowy o zabytkowych walorach lokalnych i ponadlokalnych (zasób powinien być określony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i gminnej ewidencji zabytków);
- zachowanie kompozycji przestrzennej i architektury zespołów zabudowy wojskowej lokalizowanej wzdłuż wybrzeża (Świnoujście, Biała Góra, **Mrzeżyno** i in.);
- odbudowa i ekspozycja chaty rybackiej w **Mrzeżynie**;
- postuluje się urządzenie skansenu - miejsca ekspozycji zanikających form budownictwa, rzemiosła, urządzeń itp.;
- ochrona relikwii osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach,
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar pasa nadmorskiego (185 km) o wysokich walorach krajobrazowo – kulturowych, zagospodarowany na potrzeby ruchu turystyczno-wypoczynkowego oraz lecznictwa uzdrowskiego. Na tym obszarze funkcjonują różne formy turystycznego wypoczynku i promocji regionu (w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe), które stanowią jeden z ważnych elementów działalności gospodarczej i aktywności samorządów lokalnych.

Należy wzmacniać i promować spuściznę przymorskiego dziedzictwa kulturowego, także w formie turystyki kwalifikowanej, które może być atrakcyjną i alternatywną formą wypoczynku nadmorskiego.

W „**PZPWZ 2010**” wskazano także grupę obszarów predestynowanych do tytułu Pomnika Historii; wśród nich „**Zespół staromiejski w Trzebiatowie**”.

❖ **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2017-2020, zwany dalej „WPOnZ 2017-2020”**

(przyjęty uchwałą Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 roku²¹)

Główne cele programów opieki nad zabytkami określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku to:

- włączenie problematyki ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie zabytków i walorów krajobrazu kulturowego;
- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie zwiększania finansowania opieki nad zabytkami;
- dobra współpraca z właścicielami zabytków;
- tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

„**WPOnZ 2017-2020**” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, a wobec właścicieli zabytków może pełnić także funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Samorząd Województwa może tworzyć warunki w zakresie bieżących możliwości finansowych i organizacyjnych stymulowania i wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa

²¹ Dz.U. Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin, 10 maja 2017 r., poz. 2184.

Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

W osiągnięciu celów „WPOnZ 2017-2020” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków, na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego.

Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn. zm.).

Cele „WPOnZ 2017-2020” to:

- I. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego.
- II. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa.
- III. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywicznym I „Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność uzupełnienia strategii o randze wojewódzkiej o cele i działania ukierunkowane na ochronę dziedzictwa kulturowego (analogicznie do ochrony dziedzictwa przyrodniczego) oraz uwzględnienia zapisów zawartych w „WPOnZ 2017-2020”. Odnosi się to do m.in. do Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 roku; Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodnio-pomorskiego; Aktualizacji Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Zachodniopomorskiego; dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej oraz wspierania i monitorowania procesu opracowywania i wdrażania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków.

Cel operacyjny: „integracja ochrony dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i ochrony przyrody” – m.in. przez opracowanie **Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego**, budowę systemu ochrony krajobrazu kulturowego w formie parków kulturowych i obszarów kulturowo-krajobrazowych”, tworzenie systemu opieki nad zabytkową zielenią. Wśród działań zapisano „współdziałanie z lokalnymi samorządami w zakresie przygotowania i dofinansowywania opracowań studialnych i projektowych stanowiących podstawę merytoryczną do utworzenia parków kulturowych”.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zasobu dziedzictwa kulturowego” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opieka nad budownictwem kamiennym, ryglowym, ceglanym, w tym wiejskim sakralnym;
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą;
- promocja prawidłowej konserwacji i rewaloryzacji zabytków zgodnie z zasadami konserwatorskimi;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny: „decentralizacja zadań ochrony i opieki nad zabytkami” to m.in. wspieranie działań na rzecz budowy samorządowego systemu służb ochrony zabytków – gminnego i powiatowego (w tym poprzez organizację szkoleń dla urzędników samorządowych, udostępnianie baz danych, etc.).

Cel perspektywiczny II „Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa” zawiera cztery cele operacyjne, z czego dwa dotyczą form finansowania zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu województwa i z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozbudowa wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach województwa zachodniopomorskiego dostępnych turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, wodnych, samochodowych, kolejowych, konnych) promujących dziedzictwo kulturowe regionu (w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków);
- zagospodarowanie na cele turystyczne obiektów zabytkowych;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego (w tym niematerialnego).

Cel perspektywiczny III „Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń”

zawiera dwa cele operacyjne: edukacja regionalna i promocja walorów kulturowych regionu.

W edukacji regionalnej wśród zadań zapisano m.in.:

- organizację Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa²² na terenie województwa;
- popularyzację wiedzy o historii i zabytkach województwa, w tym o dynastii Gryfitów oraz ochrony i opieki nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów edukacyjnych;
- tworzenie oferty edukacyjnej kierowanej do właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie opieki i pozyskiwania funduszy na remonty i adaptacje zabytków;
- promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dawnych rzemiosł i technik budowlanych, ginących zawodów, dziedzictwa niematerialnego.

W promocji walorów kulturowych regionu wskazano na:

- popularyzację i upowszechnianie wiedzy nt. historii Pomorza Zachodniego i znaczenia dynastii Gryfitów;
- wspieranie działalności wydawniczej, wystawienniczej, multimedialnej promującej walory kulturowe regionu – materialne i niematerialne.

POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

(Uchwała Nr 1394/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2016 r.)

Dokument dotyczy **polityki samorządu województwa w zakresie kultury** i jest oparty na przekonaniu, że dziedzina ta stanowi ważny element łączący i scalający wspólnotę mieszkańców Pomorza Zachodniego, a także jest kluczowym obszarem wpływającym na rozwój i atrakcyjność regionu, a wszystkie nakłady na kulturę

²² Od 2016 r. (odbywają się od sierpnia do października) z elementami Europejskich Dni Dziedzictwa (drugi i trzeci weekend września).

i dziedzictwo narodowe należy traktować jako długofalową inwestycję decydującą o popularności biznesowej i turystycznej Pomorza Zachodniego.

Strategicznym priorytetem polityki kulturalnej Województwa Zachodniopomorskiego jest stały rozwój intelektualny i cywilizacyjny społeczności Pomorza Zachodniego oraz systematyczny wzrost potencjału kulturalnego regionu.

Działania samorządu województwa w zakresie polityki kulturalnej określone w dokumencie ukierunkowane są m. in. na:

- wzmocnienie pozycji Pomorza Zachodniego, jako istotnego regionu na mapie kulturalnej Polski,
- wykorzystanie unikalnego położenia geograficznego i kulturowego regionu, wykraczającego poza granice województwa (Euroregion Pomerania, region bałtycki),
- zachowanie i rozwijanie unikalnego środowiska kulturowego wyznaczenie kierunków rozwoju sektora kultury w regionie,
- kreowanie/inicjowanie działań wychowujących przyszłych odbiorców oferty kulturalnej,
- pobudzanie i rozwijanie aktywnego udziału w kulturze.

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego widzi potrzebę wspierania rozwoju kultury w regionie, mając świadomość roli, jaką kultura odgrywa w budowaniu więzi społecznych, pobudzaniu tożsamości regionalnej, jednocześnie jako czynnika wpływającego na wzrost atrakcyjności miast i regionów dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Narzędzia wsparcia określone w „Polityce”, to:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014 - 2020 – rozumiany jako instrument finansowej interwencji w celu zapewnienia środków na modernizację obiektów kultury.
- Kontrakt Terytorialny Województwa Zachodniopomorskiego – umowa zawarta pomiędzy Rządem a Samorządem Województwa, w której wskazano do realizacji przedsięwzięcia priorytetowe mające istotne znaczenie dla rozwoju kraju oraz Pomorza Zachodniego, wraz ze sposobem ich finansowania, koordynacji i realizacji.
- Budżet samorządu województwa.
- Wojewódzki Program Ochrony Zabytków, określający najważniejsze zadania i obszary wsparcia w zakresie ochrony zabytków.
- Instytucje Kultury, jako ważny element w kształtowaniu polityki kulturalnej województwa oraz prowadzenia działalności w różnych dziedzinach sztuki, których oddziaływanie na region ze względu na sieć powiązań jest niezwykle istotne dla realizacji polityki województwa w zakresie kultury.
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.
- Programy Operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Interreg VA, Programy Narodowego Centrum Kultury, Projekty w ramach programu UE - Creative Desk Polska, Programy Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej.

❖ **POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
W SEKTORZE TURYSTYKI**

(przyjęta uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

„Turystyka jest istotnym przedmiotem działalności samorządu województwa, a zarazem coraz bardziej liczącym się aspektem potencjału gospodarczego regionu. Z tego względu szczególne znaczenie ma zdefiniowanie podejścia jej rozwoju, określenia jego strategicznych współrzędnych, wypracowanie relacji pomiędzy rozwojem infrastruktury i zapewnieniem wysokiej jakości usług a wdrożeniem rozwiązań pozwalających na budowę nowoczesnej gospodarki turystycznej. Takie wielowątkowe podejście możliwe jest do zastosowania w ramach formułowania polityki sektorowej w dziedzinie turystyki jako elementu wdrażanego Zachodniopomorskiego Modelu Programowania Rozwoju wraz z przewidywaną aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego”²³.

❖ **PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU²⁴**

Starostwo Powiatowe w Gryficach nie opracowało dotychczas powiatowego programu opieki nad zabytkami.

Starostwo Powiatowe w Gryficach nie udzielało dotacji do remontów obiektów wpisanych do rejestru zabytków (lata 2017-2018)²⁵.

²³ <http://bip.rbip.wzp.pl/artukul/uchwala-nr-78616-zarzadu-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-z-dnia-17-maja-2016-r>

²⁴ Źródło – ankiety Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie stanowiące podstawę sprawozdania z realizacji WPOnZ; stan na 31 grudnia 2018 r.

²⁵ Źródło jw.

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TRZEBIATÓW

4.1. POŁOŻENIE GMINY W REGIONIE

Gmina Trzebiatów jest gminą miejsko-wiejską położoną w północnej części powiatu gryfickiego w strefie przybrzeżnej województwa zachodniopomorskiego. Od zachodu graniczy z gminami Rewal i Karnice, od południa z gminami Gryfice i Brojce (w powiecie gryfickim), a od wschodu z gminami Kołobrzeg i Siemyl (w powiecie kołobrzeskim).

Pod względem fizyczno-geograficznym gmina Trzebiatów położona jest na obszarze prowincji zwanej Niżem Środkowoeuropejskim, w podprowincji Pobrzeże Południowobałtyckie, w obrębie makroregionu Pobrzeże Szczecińskie. Część północna gminy należy do położonego wzdłuż wybrzeża mezoregionu Wybrzeże Trzebiatowskie, pozostała znacznie większa część gminy położona jest w obrębie mezoregionu Równina Gryficka.

Pod względem fizjograficznym gmina Trzebiatów podzielona jest na jednostki geomorfologiczne o równoleżnikowym przebiegu. Nad Bałtykiem w obrębie mezoregionu Wybrzeże Trzebiatowskie rozciągają się plaże wybrzeża morskiego na długości ok. 15 km, z położonym na ich zapleczu szerokim pasem wydmy nadmorskich, które osiągają wysokość do 40 m n.p.m. Na południe od pasa wybrzeży rozciągają się piaszczyste równiny oraz płaskie wysoczyzny morenowe, a rzeźbę terenu urozmaicają liczne wzgórza moren czołowych. Południowe krańce gminy to wysoczyzna morenowa falista urozmaicona formami akumulacyjnymi i erozyjnymi, przecięta Północno-Pomorską Doliną Marginalną (sięgającą do strefy przybrzeżnej), wykorzystywaną obecnie przez rzeki: Regę, Błotnicę, Dębosznicę oraz jezioro Resko Przymorskie.

Sieć hydrograficzna gminy zdominowana jest przez rzekę Regę, która uchodzi sztucznym kanałem przekopanym w roku 1456 do morza w Mrzeżynie, zaś jej dawne koryto jest obecnie odnogą zwaną Starą Regą uchodzącą do jeziora Resko Przymorskie.

Lasy zajmują jedynie ok. 13 % powierzchni gminy Trzebiatów, a użytki rolne 67%. Tereny leśne nie tworzą spójnego kompleksu leśnego i rozproszone są w obrębie gminy, występują na terenach wzdłuż brzegu morskiego w zachodniej części gminy, w części południowej oraz w kierunku na płd. – wschód od Trzebiatowa.

Niewielka lesistość i ukształtowanie terenu powodują, że jedną z charakterystycznych cech krajobrazu gminy są otwarte przestrzenie z eksponowanymi jednostkami osadniczymi. Sieć osadnicza gminy składa się z 26 wsi i osad oraz miasta Trzebiatów.

Wzdłuż dróg tworzących układ komunikacyjny gminy rosną zabytkowe aleje przydrożne oraz szpalery. Liczny starodrzew na terenie gminy to głównie gatunki rodzime rosnące w parkach, na parcelach kościelnych i cmentarzach oraz w sąsiedztwie leśniczówek (np. leśniczówki Warciśław, Mrzeżyno).

Liczba mieszkańców gminy (koniec 2017 r. wg GUS) wynosiła 16.300 osób, w samym mieście było to nieco ponad 10.000 osób.

4.2. RYS HISTORYCZNY²⁶

Dzieje miasta Trzebiatów i wsi trzebiatowskich oraz dziedzictwo kulturowe tych terenów prezentowano w wielu publikacjach (w tym stanowiących pokłosie cyklicznych konferencji „Trzebiatów – spotkania pomorskie”). Uzupełnieniem merytorycznym są m.in. opracowania konserwatorskie znajdujące się w zasobie archiwalnym WUOZ w Szczecinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Archiwum Państwowym.

Poniższe **kalendarium**, wskazuje ważniejsze daty z dziejów miasta i okolic, na tle historii Pomorza Zachodniego.

- koniec X w. - książę Mieszko I objął swój władaniem tereny pomorskie; książę Bolesław Chrobry w 1000 r. w porozumieniu z cesarzem niemieckim Ottonem III ustanowił w Kołobrzegu biskupstwo (obejmujące swym zasięgiem także dla tereny obecnej gminy Trzebiatów).
- 1046 r. - wzmianka źródłowa o księciu pomorskim Siemyśle (*Zemuzil*), który na dworze cesarskim w Merseburgu stawiał się obok polskiego księcia Kazimierza Odnowiciela i czeskiego Brzetysława w celu rozstrzygnięcia sporów polsko-czesko-pomorskich.
- 1124 r. - pierwszy przedstawiciel pomorskiej dynastii Gryfitów książę Warcisław I wita misję chrystianizacyjną biskupa Ottona z Bambergu, zorganizowaną z inicjatywy Bolesława Krzywoustego. Na szlaku misji znalazła się wieś *Kłodona* (*Clodona*, *Cloden*), gdzie biskup poświęcił kościół p.w. św. Krzyża. Powszechnie utożsamia się ją z dzisiejszym Kłodkowem. Według kronikarzy św. Ottona w Kłodkowie na rzece była przystań, z której jej mieszkańcy wyprawiali się na morze.
- 1180 r. - najstarsza wzmianka o Trzebiatowie (wg innych źródeł – 1170 r.) w dokumencie fundacyjnym wystawionym przez księcia dyمیńskiego Kazimierza I dla zakonu premonstratensów (norbertanów) przybyłych do Białoboków z Lund. W dokumencie fundacyjnym wymieniono m.in. Chełm Gryficki i Gąbin. Gdy zakonnicy przybyli do Białoboków²⁷ w Trzebiatowie istniał gród z osadą targową i kościołem²⁸.
- ok. 1187 r. - Trzebiatów z okolicznymi wioskami otrzymuje Anastazja (córka księcia polskiego Mieszka III Starego), żona księcia Bogusława I, matka Kazimierza II i Bogusława II. W Trzebiatowie spędziła ponad 40 lat - zmarła w 1240 r. (1235 r.?).

²⁶ Podstawę kalendarium stanowią wcześniejsze gminne programy opieki nad zabytkami dla gminy Trzebiatów.

²⁷ Klasztor w Białobokach ulokowano na wczesnośredniowiecznej osadzie.

²⁸ Relikty tego najstarszego kościoła w Trzebiatowie odkryto podczas badań archeologiczno-architektonicznych prowadzonych w 1973 r. w południowo-wschodniej części lokacyjnego miasta, w rejonie pałacu.

- 1208 r. - ponowna fundacja męskiego klasztoru premonstratensów w Białobokach. Tym razem zakonnicy sprowadzeni zostali z Mariëngaarde, opactwa we Fryzji. Pozostali w Białobokach do czasu reformacji (poł. XVI w.). Wznieśli zabudowania klasztorne z kościołem.
- 1214 r. - książę Bogusław II nadaje *Cossalitz*²⁹ (nieopodal Góry Chełmskiej) norbertanom z Białoboków pod Trzebiatowem. Dokument podaje, że Koszalice (nazwa słowiańska, patronimiczna) są wsią, leżącą w kasztelani kołobrzeskiej koło Cholina (Golm - Góra Chełmska);
- 1224 r. - księżna Anastazja, wydała dokument przekazujący żeńskiemu klasztorowi norbertanek gród Trzebiatów („*castrum Trebetow*”) z karczmą i kościołem. Do przejęcia grodu wówczas nie doszło, a zakonnice osiedliły się w pobliskim Wyszku, gdzie przebywały do 1285 r. W dokumencie fundacyjnym wymienia się wsie: Chomętowo, Kłodkowo, Sadlno, Trzebusz, Wlewo.
- 1242 r. - Wacław III, wnuk Anastazji, sprzedaje premonstratensom z Białoboków przedmieście Trzebiatowa z karczmą oraz przekazuje w użytkowanie port morski u ujścia Regi.
- 1277 r. - lokacja miasta na prawie lubeckim przez księcia Barnima I³⁰.
- 1269 r. - pierwsza wzmianka o wsi Gołańcz Pomorska w dobrach norbertanów.
- 1291 r. - wieś Gośław w dobrach kapituły kamieńskiej, kon. XIII w. - budowa kościołów w Gośławiu i Sadlnie.
- 1299 r. - książę Bogusław IV zezwolił na budowę murów obronnych oraz usprawnienie systemu spławnego i obronnego tworzonego przez rzekę Regę i kanały. W ciągu 10 lat (do 1309 r.) miasto otoczono murami, a budowę ostatniego odcinka zakończono w 1337 r.
- 1303 r. - budowa kościoła Mariackiego w Trzebiatowie;
- mieszczanie trzebiatowscy otrzymali prawo składu, na mocy którego obcy kupcy zmuszeni byli wystawiać na sprzedaż (na określony czas) towary spławiane Regą; w tym czasie miasto należało już do Hanzy.
- 1307 r. - pierwsza wzmianka o wsi Bieczyno.
- ok. 1400 r. - rozpoczęcie budowy ratusza miejskiego. W tym samym czasie wzniesiono w obrębie miasta kaplicę szpitalną św. Ducha, oraz dwie kaplice poza murami: św. Gertrudy - przy trakcie do Gryfic i św. Jerzego - przy drodze do Kołobrzegu. Na XV/XVI wiek datuje się najstarsze zachowane fragmenty mieszczańskich kamienic.
- 1464 r. - kupcy trzebiatowscy otrzymali zezwolenie na budowę nowego portu u nowego ujścia Regi (stare ujście do jez. Resko i port zniszczony w wyniku napadów kupców kołobrzeskich nie nadawały się do użytku). Nowy port - Mrzeżyno - zbudowano nad nowym ujściem Regi, przekopanym prawdopodobnie w 2 połowie XV w.

²⁹ Koszalin

³⁰ W 1287 r. mieszczanie trzebiatowscy otrzymali od księcia Bogusława IV i przeora klasztoru białobockiego Thiboldusa potwierdzenie przywileju lokacyjnego.

- 1534 r. - Trzebiatów jest miejscem³¹ doniesłego w historii Pomorza Zachodniego sejmu, podczas którego decyzją książąt Barnima XI i Filipa I oraz zgromadzonych przedstawicieli stanów pomorskich ustanowiono reformujące kościół nauki Martina Lutra, jako obowiązujące w księstwie. Jednym z głównych propagatorów nauk Lutra na Pomorzu był Jan Bugenhagen, przebywający w Trzebiatowie od 1504 r., jako wykładowca w Szkole Łacińskiej, założonej przez opata białobłockiego. Skutkiem reformacji była m.in. konfiskata dóbr kościelnych i klasztornych (w tym w Białobokach i Trzebiatowie) na rzecz domu książęcego. Norbertankom z klasztoru w mieście zezwolono na dożywotnie użytkowanie zabudowań klasztornych.
- 1619 r. - w dawnych zabudowaniach klasztornych norbertanek osiedla się wdowa po Filipie II księżna Zofia von Schleswig-Holstein. Klasztor przebudowano na rezydencję księżnej. Zofia mieszkała w Trzebiatowie do końca swego życia (1658/1659).
- 1618 r. - na mapie Lubinusa przedstawiono widok Trzebiatowa od strony pld.-wschodniej, z odgałęzieniem rzeki Regi i kościołem w Wyszku - na pierwszym planie. Miasto otoczone było pełnym pierścieniem murów z bramami i basztami, zza których widać zwartą zabudowę mieszczańską, bryłę fary miejskiej, ratusza i dworu książęcego.
- w wyniku pożaru zniszczeniu uległy zabudowania i kościół klasztorny pw. św. Piotra w Białobokach.
- 1618 – 1648 - w trakcie wojny 30-letniej nastąpił drastyczny spadek liczby ludności oraz zniszczenia materialne miasta i okolicznych wsi.
- 1621 r. - odnotowano istnienie osiedla na terenie dawnego klasztoru białobłockiego. Przy budowie domostw używano gotyckiej cegły pozyskiwanej ze zrujnowanych budowli klasztornych.
- 1637 r. - umiera bezpotomnie Bogusław XIV, ostatni książę z dynastii Gryfitów.
- ok. 1639 r. - odnotowano w Trzebiatowie i okolicy pokazy niezwykłego zwierzęcia – stonia (stonica *Hansken*). Wydarzenie to utrwalono w dziełach sztuki: sgraffitowej dekoracji ściany kamienicy przy Rynku i na stallach w kościele Mariackim.
- 1648 r. - w wyniku postanowień traktatu westfalskiego, kończącego wojnę 30-letnią ziemię trzebiatowską włączono do księstwa Brandenburgii.
- 1679 r. - w Trzebiatowie wybucha pożar, podczas którego zniszczeniu ulegają bramy miejskie, znaczna część mieszczańskich kamienic, ratusz, dwór księżnej Zofii, kościół św. Mikołaja. Elektor brandenburski Fryderyk III, podejmuje decyzję o odbudowie miasta i dworu książęcego. Projekt odbudowy rezydencji opracowuje holenderski architekt Viktor de Port (1682 r.). Ruiny kościoła rozebrano.

³¹ Posiedzenia sejmu odbywały się prawdopodobnie w kaplicy św. Ducha.

- 1701 r. - zakończono budowę ratusza w formie znanej nam obecnie (częściowo zachowały się mury średniowiecznej budowli).
- 1701 r. - koronacja elektora brandenburskiego Fryderyka III na króla Prus – Fryderyka I.
- 1725 r. - król Fryderyk Wilhelm I ustanowił Trzebiatów miastem garnizonowym - stałą siedzibą wojsk pruskich.
- 1733 r. - wszystkie ulice Trzebiatowa mają brukowaną nawierzchnię.
- 1753 r. - remont pałacu z przeznaczeniem na siedzibę dowódcy garnizonu w Trzebiatowie księcia Württemberg Fryderyka Eugeniusza i założenie parku w rejonie ob. ul. Strumykowej.
- 1757-1763 - wojna siedmioletnia, która ogarnęła całą Europę.
- 1785-1790 - w pałacu trzebiatowskim przebywa Maria Württemberska (z domu Czartoryska), jako żona ówczesnego dowódcy garnizonu księcia Ludwika Württemberg; kolejny remont i przebudowa rezydencji.
- 1806 r. - wojska napoleońskie plądrują Trzebiatów i okoliczne wsie.
- 1815 r. - reformy administracyjne w państwie pruskim, m.in. wprowadzono nowy podział administracyjny. Ziemia trzebiatowska znalazła się w rejencji szczecińskiej, powiecie gryfickim (1938 r. powiat gryficki włączono do rejencji koszalińskiej).
- 1825 r. - w Trzebiatowie wyburzono mur obronny przy zabudowaniach dawnego klasztoru norbertanek, wytyczono nową ulicę (ob. Sienkiewicza) oraz nowy rynek (zwany świńskim ob. Plac Zjednoczenia).
- 1835 r. - rozpoczęto wydawanie gazety trzebiatowskiej.
- od poł. XIX - rozwój przestrzennym Trzebiatowa poza obręb Starego Miasta. Powstaje zabudowa przedmieść wzdłuż traktów do Gryfic i Kołobrzegu.
- 1842-1844 - założenie parku miejskiego tzw. „Królewski Gaj” (*Königshain*) na Przedmieściu Gryfickim, z inicjatywy komendanta garnizonu płk Bernharda Joachima von Plehwe. Był to jeden z najstarszych parków miejskich, o ciekawej kompozycji, drzewostanie, bogatym w małą architekturę i zabudowę (restauracja, hotel).
- 1850 r. - wzniesiono kościół gminy starołuterańskiej przy ul. Żółwiej. Na *Reeperbergu* (ob. Plac Lipowy) wybudowano magazyn na potrzeby wojska.
- 1852 r. - budowa brukowej nawierzchni drogi do Gryfic.
- 1857 r. - powstało połączenie kolejowe z Kamieniem Pomorskim.
- 1882 r. - oddano do użytku linię kolejową Kołobrzeg – Goleniów – Szczecin przez Trzebiatów.
- od poł. XIX - w Mrzeżynie (wsi rybackiej) – powstają domy dla kuracjuszy,
- w 1868 r. budowa przystani dla łodzi służących letnikom.
- 1887-1900 - budowa zakładu dla umysłowo chorych w Jarominie.
- 1895 r. - na Przedmieściu Gryfickim, przy ob. ul. Zagórskiej rozpoczęto budowę zespołu szkoły podoficerskiej (*Unteroffizierschule*);
- 1901 r. otwarcie szkoły.

- 1906 r. - oddano do użytku linię kolejki wąskotorowej na trasie Trzebiatów – Dargosław, dzięki czemu miasto uzyskało połączenie z Gryficami,
- w 1912 r. linię łączącą Trzebiatów z nadmorskim Mrzeżynem,
- w 1913 r. linię z Trzebiatowa do Pogorzelicy, ze stacjami we Włodarce i Rogozinie.
- 1913 r. - dzięki staraniom Johanna Malotki i burmistrza Trzebiatowa barona von Minnigerode inauguruje działalność Związek Krajoznawstwa i Ochrony Regionu Trzebiatowa.
- 1914-1918 - I wojna światowa.
- I. 30. XX w. - rozbudowa zespołu dawnej szkoły podoficerów przy ul. Zagórskiej, budowa lotniska w Rogowie oraz zespołu zabudowań wojskowych w Mrzeżynie.
- 1938 r. - spalenie przez nazistów synagogi trzebiatowskiej. Bożnica znajdowała się na odcinku między ul. Lipową i Głęboką, przy murach miejskich.
- 1939-1945 - II wojna światowa.
- lutą 1945 r. - ewakuacja z Trzebiatowa niemieckich urzędów i osób uprzywilejowanych przed zbliżającymi się oddziałami Armii Czerwonej.
- 04.03.1945 - do Trzebiatowa wkraczają wojska radzieckie. Rozmiar zniszczeń w porównaniu z innymi miejscowościami był nieznaczny, zachowały się wszystkie ważniejsze obiekty użyteczności publicznej oraz mury miejskie. Znacznie dotkliwsze straty w zabudowie miejskiej spowodowane zostały zaniedbaniami i rozbiórkami wykonanymi w latach powojennych.
- maj 1947 r. - do Trzebiatowa przybywają pierwsze transporty z ludnością ukraińską przesiedlaną z terenów południowo-wschodniej Polski w ramach akcji „Wisła”.
- 1955 r. - obszar starego miasta w Trzebiatowie wpisano do rejestru zabytków.

4.3. ZASADNICZE CECHY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

Ziemia trzebiatowska charakteryzuje się czytelną formą średniowiecznego osadnictwa, uzupełnioną późniejszymi nawarstwieniami. Miasto Trzebiatów należy do najlepiej zachowanych założeń staromiejskich na obszarze województwa zachodniopomorskiego. Zdecydowana większość wsi trzebiatowskich posiada czytelne układy ruralistyczne o średniowiecznej metryce.

Zarówno w mieście, jak i na terenach wiejskich występują dzieła budownictwa i architektury (od średniowiecza po czasy nowożytne), będące przykładami realizacji na skalę ponadregionalną. Krajobraz, zarówno w warstwie przyrodniczej, jak i kulturowej, stanowi walor, który umiejętnie eksponowany i utrzymywany daje podstawę harmonijnego rozwoju gminy.

4.3.1. MIASTO TRZEBIATÓW

Układ przestrzenny miasta

Zespół staromiejski wkomponowany jest w zakole rzeki Regi, opasany linią kamiennie - ceglanych murów obronnych o pierwotnej długości ok. 2 km i zewnętrznym pasem zieleni. Obecnie mury miejskie Trzebiatowa zachowały się na długości 1600 m, czyli na około ok. 70% dawnej długości. Stare Miasto posiada pierwotne szachownicowe rozplanowanie kwartałów zabudowy oraz układ komunikacyjny, z centralnie usytuowanym prostokątnym rynkiem. Zachowały się historyczne dominanty zespołu miejskiego: kościół p.w. Macierzyństwa NMP (Mariacki), ratusz oraz dawny klasztor norbertanek, w okresie nowożytnym przebudowany na pałac (ob. siedziba Trzebiatowskiego Ośrodka Kultury). Miasto wyróżnia się (w stosunku do innych miast Pomorza Zachodniego), lokalizacją kościoła farnego poza strefą rynkową. Z zabudowy mieszczańskiej przetrwały liczne kamienice o różnych cechach stylowych, od relikwów gotyckich po obiekty z początku XX wieku. Najcenniejsze kamienice znajdują się w zwartej obrzeżnej zabudowie pierzejowej wokół rynku. Średniowieczna zabudowa Trzebiatowa odzwierciedlała zamożność i znaczenie miasta w okresie jego przynależności do Hanzy.

Wartość historycznego założenia urbanistyczno - architektonicznego podkreślają dodatkowo walory krajobrazowe, zwłaszcza ekspozycja Starego Miasta z bryłą kościoła Mariackiego, postrzegane w dalekich, wielokilometrowych perspektywach ze wszystkich traktów dojazdowych. Wieża kościelna dominująca również we współczesnych panoramach służyła niegdyś jako latarnia morska, dziś pozostaje znakomitą punktem widokowym.

Rozwój przestrzenny miasta poza obrębem średniowiecznego założenia datuje się na koniec XVIII wieku (w 1784 r. przystąpiono do częściowej rozbiórki murów miejskich). Dopiero od 2-3 ćw. XIX w. rozpoczęła się intensywna zabudowa wzdłuż traktów prowadzących do Gryfic - Przedmieście Gryfickie (*Greifenberg Vorstadt*) i do Kołobrzegu – Przedmieście Kołobrzeskie (*Kolberger Vorstadt*). Przedmieścia różnią się charakterem i formą zabudowy. Przedmieście Gryfickie, rozwinięte wzdłuż ul. II Pułku Ułanów i Zagórskiej, otrzymało charakter reprezentacyjnej dzielnicy, z zespołem budynków dawnej szkoły grenadierów (1897-1901), okazałymi budynkami mieszkalnymi (kon. XIX - pocz. XX w.), parkiem miejskim (poł. XIX w.), alejowym obsadzeniem ulic. Na Przedmieściu Kołobrzeskim powstała zabudowa mieszkalna i gospodarcza o charakterze rolniczym.

Po wschodniej stronie miasta, w rejonie terenów kolejowych, lokalizowano obiekty przemysłowe (warsztaty, zakłady produkcyjne, fabryki). Zabudowa mieszkaniowa to w większości jednorodzinne domki parterowe; m.in. osiedle komunalne „*Spinnkathen-Siedlung*” (Osiedle Przędzalników) z lat 20 – 30. XX w.

Dworzec kolejowy z miastem połączyła ulica Dworcowa, poprowadzona na grobli przez podmokłe tereny pomiędzy Młynówką i Regą. Nad Młynówką i Regą zbudowano w 1905 r. mosty, z których przetrwał w oryginalnej konstrukcji i bardzo atrakcyjnej architekturze Most Dworcowy (*Banhofsbrücke* - zwany mostem

„z delfinami”). Przy ulicy wzniesiono (pocz. XX w.) budynki mieszkalne (architektura z elementami secesji).

Niekorzystne zmiany, które zaszły w okresie powojennym w strukturze zabudowy Trzebiatowa, nie były tak znaczące jak w większości miast zachodniopomorskich. W 1967 r. powstały pierwsze bloki mieszkalne w północnej części układu staromiejskiego. Od lat 70. XX w. prowadzone były jednak już na szeroką skalę planowe prace remontowe, uwzględniające wytyczne konserwatorskie oraz w oparciu o indywidualne projekty dla zabudowy obszaru staromiejskiego. W tym czasie wyremontowano pierzeje rynkowe, kilka kamienic przy ul. Wojska Polskiego, mury obronne, pałac i ratusz. Od połowy lat 80. XX w. zaniechano dalszej zabudowy blokowej tego rejonu miasta.

W różnych latach okresu powojennego dokonywano rozbiórek starej zabudowy mieszkalnej (zwłaszcza ryglowych oficyn), a także dokonywano dewaloryzujących przekształceń w trakcie remontów. Niezbyt udaną próbą uzupełnienia zniszczonej tkanki miejskiej o nowe elementy była odbudowa zachodniej pierzei rynkowej podjęta na przełomie lat 80. i 90. XX w. Bardziej pozytywne efekty przyniosło stopniowe uzupełnianie luk w zabudowie, prowadzone od początku lat 90. XX w. do dziś. W wyniku tych działań wzniesione zostały zindywidualizowane pod względem architektonicznym kamienice, jak chociażby przy ul. Tadeusza Kościuszki nr 40 (na narożniku ul. Wojska Polskiego), czy przy ul. Juliusza Słowackiego. W najbliższym czasie planuje się rewaloryzację terenu dawnego targowiska, poprzez wprowadzenie zabudowy utrzymanej w historycznych gabarytach i z uczytelnieniem historycznych podziałów własnościowych (przewidywana jest funkcja mieszkalno-usługowa)³².

Trzebiatów to miasto o szczególnym klimacie i historii, której świadectwem są zarówno liczba i skala zabytków, jak i ranga związanych z miastem postaci historycznych (m.in. św. Otton - biskup, Jan Bugenhagen - protestancki teolog, Johan Gottlieb Georgii - uczony, Księżna Maria Anna Czartoryska, Piotr Ludwik Lütke - malarz, Karl Friedrich Schinkel - architekt, Lyonel Feininger - malarz). Po II wojnie światowej Trzebiatów stał się miejscem spotkania czterech kultur i religii: rzymskokatolickiej, greckokatolickiej, prawosławnej i ewangelickiej, przez co stanowi przykład budowania nowej tożsamości kulturowej na Pomorzu Zachodnim.

Architektura sakralna

Najstarsza wzmianka o kościele w Trzebiatowie pochodzi z 1170 r. – była to świątynia grodowa p.w. św. Mikołaja, po 1285 r. funkcjonująca jako kościół klasztorny norbertanek. Obiekt rozebrano po 1679 r. Relikty zabudowań klasztornych z kościołem odstonięto podczas badań archeologicznych prowadzonych w 1973 r. przy pałacu trzebiatowskim.

Drugą, również nieistniejącą już budowlą klaszorną było *claustrum* norbertanów w Białobokach z kościołem p.w. św. Piotra. Opuszczone przez

³² Trwają uzgodnienia z WKZ w Szczecinie.

zakonników zabudowania popadły w ruinę, a po pożarze w 1618 r. zostały rozebrane.

Na przedmieściu Wyszków zachowały się relikty gotyckiego kościoła klasztorного norbertanek.

W nazwie przedmieścia *Jerusalem* utrwalono istnienie w tym miejscu kapliczek na drodze męki Pańskiej, rozebranych prawdopodobnie po przyjęciu reformacji (być może na przełomie XVI i XVII w.).

W połowie XIX w. w Trzebiatowie wzniesiono synagogę. Została ona zniszczona przez nazistów w 1938 r.

Obecnie w mieście znajduje się pięć budowli sakralnych:

- kościół p.w. Macierzyństwa NMP – gotycka budowla górująca nad miastem i okolicą masywem nawy ze strzelistą wieżą. Kościół wzniesiono w formie trzynawowej hali, z wyodrębnionym 5-bocznym prezbiterium, przykrytymi sklepieniami gwiaździstymi oraz z wieżą o szerokości korpusu nawowego, zwieńczoną ostrosłupowym hełmem.
- średniowieczne kaplice szpitalne św. Gertrudy, św. Ducha i św. Jerzego - wzniesione w XIV-XV w. gotyckie budowle wymurowane z cegły. Kaplica św. Jerzego została przebudowana na przytułek w połowie XIX w. (obecnie pełni funkcje mieszkalne). W kaplicy św. Ducha funkcjonuje obecnie kościół parafii prawosławnej, a w kaplicy św. Gertrudy – parafii greckokatolickiej.
- kościół starołuterański z 1904 r. (wzniesiony na miejscu świątyni z 1850 r.) przy ul. Żółwiej, obecnie kościół ewangelicko-augsburski p.w. św. Jana. Jest to neoromańska budowla salowa wzniesiona z cegły, z prostokątnie zamkniętym prezbiterium, czworoboczną wieżą oraz domem parafialnym, tworzącym jedną bryłę z kościołem.

Budowle sakralne Trzebiatowa cechują się wybitnymi wartościami w skali regionu. Kościół Mariacki należy do zespołu zachodniopomorskich gotyckich budowli ceglanych o najwyższych walorach architektonicznych (także ze względu na wyposażenie). Zespół trzech gotyckich kaplic, to unikat i bezcenny świadek historii Pomorza Zachodniego.

Budowle świeckie

Do najstarszych, średniowiecznych budowli Trzebiatowa należą mury obronne z Basztą Kaszaną oraz fragmenty ratusza. Także pałac kryje relikty starszych murów klasztoru i rezydencji księżnej Zofii von Schleswig-Holstein. Współczesna forma pałacu jest wynikiem przebudowy gotyckiego (2 poł. XIV w.) klasztoru w XVI i XVII wieku na rezydencję książęcą, rozbudowywaną w XVIII i poł. XIX w. oraz remontu i adaptacji na bibliotekę w latach 70-80. XX w. Ratusz zachował architekturę barokowego założenia z 1701 r., podczas ostatniego remontu odświeżono w elewacjach i wewnątrz relikty gotyckie.

Zabudowa mieszczańska w obrębie Starego Miasta pochodzi zasadniczo z okresu 2 poł. XIX – pocz. XX w., niemniej widoczne są przykłady form od gotyku,

przez barok, klasycyzm, po secesję. W ścianach wielu kamienic kryją się mury z XV-XVI w., a także późniejsze XVIII-wieczne konstrukcje szkieletowe.

W zabudowie przedmieść poza obrębem Starego Miasta także dominują historyczne formy. Na Przedmieściu Gryfickim: zespół budynków wojskowych (dawna szkoła grenadierów) z przełomu XIX/XX w., okazałe wille i kamienice z pocz. XX w. posiadające dekoracyjnie opracowane elewacje.

W Trzebiatowie znajduje się także wiele cennych budowli klasyfikowanych, jako zabytki techniki:

- elektrownia wodna (1926-1927), wzniesiona na miejscu lokalizacji (od średniowiecza) młynów miejskich,
- młyn przy ul. Słowackiego z pełnym wyposażeniem technologicznym,
- ceglany spichlerz na placu Lipowym z poł. XIX w.,
- zespół zabudowań i infrastruktury kolejowej (normalno- i wąskotorowej) z kon. XIX – pocz. XX w.
- mosty nad Regą i Młynówką: przebudowane po 1945 r., z częściowo z zachowanymi elementami starej konstrukcji. Zachowane w oryginalnej formie i konstrukcji mosty: żelbetowy z bogatą dekoracją o motywach „wodnych” z 1905 r. w ciągu ul. Dworcowej, kamienny - ul. Głęboka,
- nawierzchnie ulic m.in. z ułożonej kamiennej kostki rzędowej do Mirostawic; niezwykle cenne obsadzenie alejowe.

Zasadnicze elementy waloryzujące przestrzeń miejską to:

- Stare Miasto - z czytelnym planem miasta lokacyjnego, otoczone murami obronnymi, z dominującą bryłą kościoła Macierzyństwa NMP, kaplicą św. Ducha, ratuszem, założeniem rezydencjalnym oraz licznie zachowaną zabudową mieszczańską;
- Białoboki – teren dawnego klasztoru premonstratensów, na którym powstała zabudowa zagrodowa (ul. Morska);
- Wyszków – wzgórze nad Regą - miejsce lokalizacji klasztoru norbertanek z ruiną kościoła i relikiami cmentarza (teren wskazany do ochrony również ze względu na walory przyrodnicze: starodrzew i zbocza porośnięte murawą);
- Przedmieście Kołobrzesckie – z gotycką kaplicą św. Jerzego, z XIX/XX-wieczną zabudową mieszkalną i gospodarczą oraz cmentarzem ewangelickim;
- Przedmieście Gryfickie – z gotycką kaplicą św. Gertrudy, zespołem budynków dawnej szkoły grenadierów oraz licznymi przykładami dobrej architektury willowej, parkiem miejskim (z pomnikami przyrody) i lipowym obsadzeniem ulicy, XIX-wiecznym cmentarzem;
- trakt do dworca – zabudowa ul. Dworcowej z mostem „z delfinami” nad Regą;
- zespół zabudowań i urządzeń elektrowni wodnej na Młynówce;
- kolej normalno- i wąskotorowa opasująca miasto od wschodu i północy;

- Jaromin – XIX/XX-wieczne założenie szpitalno-opiekuńcze w otoczeniu komponowanego założenia zieleni, z historycznym cmentarzem oraz drzewami o cechach pomników przyrody.

Wartości historycznego założenia przestrzenno-architektonicznego miasta podkreślają walory krajobrazowe: wpisanie miasta w zakole rzeki Regi, ekspozycja, szczególnie Starego Miasta z masywem kościoła mariackiego, postrzeganego w dalekich perspektywach ze wszystkich traktów wiodących do miasta.

4.3.2. WSIE TRZEBIATOWSKIE

Układy przestrzenne wsi

Na terenie gminy Trzebiatów dominują wsie o średniowiecznej metryce, z czytelnymi układami ruralistycznymi w formie np.: okolnicy (Gołańcz Pomorska), owalnicy (Gostaw, Kłodkowo, Sadlno, Trzebusz) i ulicówki (Gąbin). Dawne folwarki domenalne w Nowielicach i Mirosławicach posiadają układ z XVIII w., z zachowaną zabudową w większości z okresu 2 poł. XIX – pocz. XX w.

Nieistniejąca wieś rybacka Kępa (pierwsza wzmianka z pocz. XIV w.), z ryglową zabudową wzniesioną na wzorze domów saskich, udokumentowana w wydawnictwach z okresu międzywojennego.

W zabudowie wsi trzebiatowskich charakterystyczne są duże zagrody typowe dla pełnorolnych gospodarstw:

- zamknięte, z zabudową otaczającą kalenicowo podwórze, z chałupą posadowioną w głębi i stodołą z przejazdem bramnym na froncie zagrody, przy ulicy. Najliczniej ta forma zachowała się w Trzebuszu (jeszcze w kon. XX wieku)
- z chałupą posadowioną w głębi podwórza, budynkami gospodarczymi po bokach, a od strony ulicy zwykle wygrodzona murem z bramą i furtką dla pieszych – powszechnie występująca w większości wsi.

Struktura zabudowy wsi

Pierwotnie zabudowa wznoszona była w konstrukcji ryglowej, od poł. XIX w. zastępowana murowaną (ceglaną), z nawiązaniem do historycznych typów budynków. Zabudowa wschodniej części Trzebusza była niemal w całości ryglowa (stodoły z przejazdem, chałupy szerokofrontowe z wysokimi dachami naczółkowymi). Zachodnia część wsi, odbudowana po pożarze w l. 20. XX w., jest już murowana, ale o powtórzonej strukturze przestrzennej zagród z przejazdowymi stodołami na froncie.

Obiektami o szczególnym znaczeniu w strukturze wsi były szkoły (obecnie najczęściej pełnią funkcję mieszkalną). W Bieczynie, Gostawiu, Nowielicach, Robach, Siemidarźnie to murowane z cegły budynki z 4 ćw. XIX w. Z okresu międzywojennego w: Gąbinie, Gorzystawiu, Kłodkowie, Rogozinie, Zapolicach, modernistyczne budynki w Chełmie i Gołańczy.

Architektura sakralna

Kościół od czasu średniowiecznej lokacji, niezależnie od późniejszych zmian i rozbudów, wraz z otaczającym terenem (cmentarze przykościelne), są zasadniczym elementem scalającym układ ruralistyczny. To dominanty wysokościowe i architektoniczne. Do najstarszych należą świątynie w Gosławiu i Sadlnie z zachowanymi w partii prezbiterialnej murami z kostki granitowej, datowane na 4 ćwierć XIII w. Granitowy portal kościoła w Gosławiu, o zdobieniu romboidalnym z zagadkowym rytem w formie szachownicy należy do wyjątkowych. Motyw szachownicy wyrzyto także na kamiennych kwadrach narożnych kościoła w Sadlnie, a przy wejściu do kruchty umieszczono kamień z płaskorzeźbą przedstawiającą schematycznie twarz ludzką (nie ustalono dotychczas genezy i czasu powstania). Oba kościoły rozbudowywano w XV w.; są to obiekty wieżowe. Barokowa wieża kościoła w Sadlnie pochodzi z 1622 r., gotycka w Gosławiu z XV w. (barokowy hełm dodano w 1757 r.).

Gotyckie ceglano-kamienne kościoły salowe, datowane na XV w., z późniejszymi drewnianymi dzwonnicyami znajdują się w: Trzebuszu, Robach i Kłodkowie. W tym ostatnim zachowały się na drzwiach XV-wieczne okucia, które są najstarszym na Pomorzu zabytkiem kowalstwa.

Ceglane kościoły neogotyckie: we Włodarce wzniesiono w 1891 r. na miejscu wcześniejszego obiektu gotyckiego, w Bieczynie w końcu XIX w. zastąpił ryglowy kościół z 1611 r.

Cmentarze wiejskie

Od 1797 r. obowiązywał w Prusach zakaz grzebania zmarłych w kościołach i w ich otoczeniu. Nowe cmentarze zaczęto zakładać poza zwartą zabudową wsi. Na terenie gminy Trzebiatów niemal we wszystkich miejscowościach znajdują się historyczne (nieczynne) cmentarze poewangelickie. Stan ich zachowania jest zróżnicowany. Samorząd gminny systematycznie realizuje zadania porządkowe, w tym m.in. poprzez tworzenie lapidariów - w 2014 roku w Gosławiu³³. W wielu zachował się historyczny starodrzew oraz elementy sepulkralne, częściowe ogrodzenia.

Starodrzew – komponowane założenia zieleni

Starodrzew zachował się najczęściej w sąsiedztwie kościołów, na cmentarzach przykościelnych (m.in. w Gosławiu, Sadlnie, Kłodkowie, Trzebuszu). Regularne obsadzenia dróg wiejskich prowadzono w XIX w. i na pocz. XX w. - zachowały one się m.in. w Gąbinie, Sadlnie, Trzebuszu (wschodnia część wsi). Charakterystyczne „zielone bramy” – para drzew sadzonych przed wejściem do chatupy, obecnie zostały w większości wycięte.

³³ Wszystkie historyczne cmentarze znajdują się w WEZ w związku z czym prace w ich obrębie wymagają zgody WKZ.

We Wlewie znajduje się jedyny park dworski – założony na wysokiej skarpie nad Regą, z pomnikowymi bukami. Park, aleję do wsi, drzewostan wewnątrz wsi uznano za godny ochrony również ze względu na walory przyrodnicze. Wiele starych dróg ocieniają aleje, które w waloryzacji przyrodniczej gminy wskazano do ochrony jako aleje drzew pomnikowych.

Mrzeżyno i Rogowo

Mrzeżyno – port i późnośredniowieczna wieś rybacka, (po której pozostał relikw – chata rybacka przy ul. Zabytkowej³⁴), od końca XIX w. przebudowywana na funkcje wypoczynkowe. W I. 30. XX w. W Mrzeżynie powstało założenie wojskowe po zachodniej stronie ujścia Regi.

Rogowo – osiedle wojskowe (lotnisko) z I. 30.XX w., z zachowaną zabudową mieszkalną (architektura stylizowana na rustykalną, z fragmentami w konstrukcji ryglowej) oraz obiektami dawnego lotniska (hangar wpisany w 2013 r. do rejestru zabytków odznacza się unikatową konstrukcją żelbetową)³⁵.

Zasadnicze elementy waloryzujące tereny wiejskie gminy Trzebiatów to:

- dominacja wsi o czytelnych średniowiecznych założeniach ruralistycznych (w tym okolnice i owalnice),
- częściowo zachowana tradycyjna forma kompozycji zagród,
- licznie zachowana zabudowa z okresu od kon. XIX po I poł. XX w. Charakterystyczna w przeszłości dla obszaru gminy zabudowa ryglowa nie stanowi już dominanty w krajobrazie kulturowym choć nadal w dużym stopniu go współtworzy,
- kościoły (od XIII – po kon. XIX w.).

4.3.3. DZIEDZICTWO ARCHEOLOGICZNE

Na terenie miasta i gminy Trzebiatów zewidencjonowano ogółem 332 stanowiska archeologiczne, w tym: z epoki kamienia – 6, neolitu – 4, epoki brązu – 10, wpływów rzymskich – 10, starożytności – 79, wczesnego średniowiecza – 51 i najliczniejsze – 169 – średniowieczne. Rozmieszczenie tych stanowisk na obszarze gminy jest zróżnicowane tak samo jak zróżnicowana jest ich funkcja. Wielokrotnie na poszczególnych stanowiskach stwierdzono współwystępowanie materiału ruchomego z różnych okresów chronologicznych.

Osadnictwo na tych terenach pojawia się w ogólnie datowanym okresie epoki kamienia w małym nasileniu, podobnie w okresie neolitu.

W 2 połowie VIII w., u schyłku wędrówek ludów, na dzisiejszym Pomorzu Zachodnim pojawiają się osadnicy słowiańscy. Archeologiczne źródła potwierdzają istnienie osad słowiańskich w miejscu późniejszego miasta Trzebiatowa i w jego

³⁴ Obiekt po przebudowie

³⁵ Hangar w Rogowie stanowi obecnie filię Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu. Właścicielem jest Starostwo Powiatowe w Kołobrzegu.

okolicach z okresu IX – XII w. We wczesnym średniowieczu wzrasta znaczenie osad. Występują grody będące obiektami obronnymi, które obecnie jako grodziska mają własne formy krajobrazowe. Osadnictwo skupia się głównie nad brzegami Regi, odgrywającej we wczesnym średniowieczu rolę ważnej drogi komunikacyjnej. Bardzo licznie występują stanowiska dokumentujące osadnictwo średniowieczne.

Największa liczba stanowisk archeologicznych znajduje się w granicach administracyjnych miasta Trzebiatowa. Z epoki brązu pochodzi pojedyncze cmentarzysko, a z okresu rzymskiego osada. Znaczący wzrost ilościowy osadnictwa następuje w okresie starożytnym, na który datowane są 4 osady. Z wczesnego średniowiecza pochodzi 5 osad. Znacząca jest liczba stanowisk z okresu średniowiecza (7), dwa grodziska oraz miejsce kultu. Do średniowiecznych stanowisk należy także włączyć obszar klasztoru w Białobokach oraz teren zasiedlony przez norbertanki w Wyszkanie (pozostały relikty gotyckiego kościoła).

4.3.4. ZABYTKI RUCHOME

Trzebiatów

W kościele NMP do najcenniejszych elementów wyposażenia należą: fragmenty (policzki) stali z XV-XVI w. r. z polichromowanymi płaskorzeźbami przedstawiającymi sceny pasyjne i biblijne, stalle późnorenesansowe XVII-wieczne z zapleckami z dekoracją architektoniczną, intarsjowane, zespół płyt nagrobnych z XVI-XVIII w., w którym wyróżniają się szczególnie dwie z dekoracją figuralną z 1382 r. i poł. XV w., gotycka polichromia łuku tęczowego, epitafium z XVII w. Pozostałe wyposażenie pochodzi z okresu regotyzacji kościoła w XIX w., w tym organy z neogotyckim prospektem oraz witraże. Poza tym kościół posiada dzwony szlacheckie z 1399, 1515 i 1905 r.

Wyposażenie kościoła ewangelicko-augsburskiego pw. św. Jana pochodzi z czasu budowy świątyni (1904 r.), neoromańskie z elementami neogotyckimi: ambona, ołtarz z obrazem przedstawiającym Zmartwychwstanie, tablica psalmów oraz dwa szlacheckie dzwony z 1931 r.

Krzyż pokutny – zlokalizowany przy ul. Kilińskiego (droga do klasztoru norbertanek w Wyszkanie) kamienny, datowany na połowę XVI w. (pokutnik Jakob Wacholt zmarł w 1544 r.). Należy do nielicznych tego typu zabytków w Polsce.

Sgraffito na bocznej elewacji kamienicy przy Rynku nr 26 przedstawiające słońca z przewodnikiem, utrzymane w odcieniach szarości i bieli, wykonane prawdopodobnie w 1639 r. (1635?). Należy do obiektów wyjątkowych pod względem techniki, tematyki, jak i walorów artystycznych.

W ratuszu, w gabinecie burmistrza pozostały meble z okresu międzywojennego oraz obraz Petera Ludwiga Lütke`go z 1809 r., przedstawiający panoramę Trzebiatowa.

Na elewacji dawnej szkoły przy ul. Szkolnej znajduje się płyta (odlew w betonie) z płaskorzeźbioną postacią świętej z dziewczynką.

Kościoły wiejskie

We wnętrzach kościołów pozostało częściowo zachowane oryginalne wyposażenie, jak np.:

Kłodkowo - renesansowa chrzcielnica i ambona;

Roby - renesansowa nadstawa ołtarzowa, barokowa ambona z manierystycznymi malowidłami z 1 poł. XVII w., empora muzyczna z malowidłami z 1 poł. XVII w., organy z neorenesansowym prospektem (XIX w.);

Gosław - granitowa chrzcielnica z 2 poł. XII w., barokowa ambona, zegar wieżowy z XVIII w., witraże z 1598 r.;

Sadlno - dwie granitowe (XII w.) chrzcielnice;

Włodarka - renesansowe malowidła płycin empory organowej;

Trzebusz - empora muzyczna z renesansowymi malowidłami w płycinach, płyty nagrobne (1720, 1731) oraz elementy wyposażenia z XIX/XX w.

Historyczne dzwony zachowały się w: Bieczynie (1814, 1868 r.), Kłodkowie (XV w.), Robach (XIX w.), Gosławiu (XVIII w., 1922 r.), Sadlno (1774 r.), Włodarka (1923 r.), Trzebuzie (1784 r.).

Pomimo ogromnych zniszczeń i powszechnych rabunków dokonywanych w kościołach po 1945 r.³⁶ zachowały się cenne przykłady sztuki sakralnej romańskiej, gotyckiej, renesansowej i barokowej. Wszystkie ocalałe zabytki ruchome wymagają opieki i ochrony, konserwacji oraz odpowiedniego zabezpieczenia (w tym p.poż. i antywłamaniowego).

4.4. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Ziemia trzebiatowska jest miejscem posiadającym swoisty klimat (*genius loci*), Współtworzą go zarówno istniejące zabytki, jak i historyczne postaci, które żyły tu od średniowiecza po czasy współczesne, w tym:

- święty Otton - biskup z Bambergu, misjonarz, inicjator budowy pierwszego kościoła w Kłodkowie;
- księżna Anastazja – córka księcia polskiego Mieszka III Starego, fundatorka klasztoru norbertanek w Wyszowie i Trzebiatowie, która spędziła w Trzebiatowie niemal całe swoje dorosłe życie (od ok. 1187 do 1240 r.),
- księżna Zofia von Schleswig-Holstein - wdowa po Filipie II, dla której przebudowano klasztor norbertanek (żyła w Trzebiatowie w latach 1619 - 1658/1659);
- teolog Jan Bugenhagen – wykładowca w Trzebiatowskiej Szkole Łacińskiej, propagator nauk Marcina Lutra,
- Maria Württemberg z domu Czartoryska – żona dowódcy garnizonu księcia Ludwika Wirtemberskiego, która przebywała w Trzebiatowie w latach 1785-1790;

³⁶ Np. bogate wyposażenie kościoła w Gosławiu (wg informacji udzielonych przez najstarszych mieszkańców wsi) zostało wyszabrowane na pocz. I. 50 XX w. i wywiezione na południe Polski mimo sprzeciwu gosławian.

- Karl Friedrich Schinkel – wybitny architekt i malarz, który podczas pobytu w 1809 r. w Trzebiatowie sporządził rysunki, zbierając materiał do panoramy miasta zleconej przez Fryderyka Wilhelma III,
- pułkownik Bernhard Joachim von Plehwe - komendant garnizonu, inicjator założenia w 1844 r. parku miejskiego zw. „Królewskim Gajem” (*Königshain*),
- Lyonel Feininger (1871-1956) – malarz, zauroczony nadmorskim Mrzeżynem, do którego wielokrotnie przyjeżdżał w latach 1924-1935, odwiedzał także Trzebiatów, przed wyjazdem w 1938 r. do USA.

Pamiętać należy o:

- zakonnikach norbertanach, współfundatorach i właścicielach połowy miasta,
- nieznanym z imienia średniowiecznym obrońcom miasta, z którymi związana jest legenda „o kaszy” i nazwa Baszty Kaszanej,
- kupcach trzebiatowskich,
- żeglarzach i założycielach portu w Mrzeżynie.

Do wybitnych postaci współczesnych, które mają wkład w utrzymanie wartości zabytkowych miasta, należy prof. Stanisław Latour (zm. w 2007 r.) – inicjator badań nad architekturą i urbanistyką miasta, autor projektów planów rewaloryzacji Trzebiatowa. W 2017 roku - z inicjatywy samorządu Trzebiatowa, Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków O/Szczecin - odbyła się uroczysta sesja poświęcona dziełu profesora Latoura. Alei lipowej wiodącej do pałacu w Trzebiatowie nadano imię Profesora.

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TRZEBIATÓW USTANOWIONA PRAWNIE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Jak wyżej wspomniano (rozdz. 2) formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Formą ochrony ustanawianą przez wojewódzkiego konserwatora zabytków jest wpisanie do rejestru zabytków.

Zabytki archeologiczne

W granicach administracyjnych Gminy Trzebiatów, do rejestru zabytków wpisane są stanowiska w:

- Gołańczy Pomorskiej – stan.1, grodzisko, nr rej. 733, 1972 r.
- Trzebiatowie – stan. 2, grodzisko, nr rej. 734, 1972 r.
- Trzebiatowie – stan. 1, miejsce kultowe; nr rej. 749, 1972 r.
- Trzebiatowie – stan. 3, cmentarzysko, nr rej. 750, 1972 r.
- Gąbin – stan. 1, cmentarzysko kurhanowe, nr rej. A-1332, 1997 r.

Ochronie konserwatorsko-archeologicznej podlega także teren starego Miasta w Trzebiatowie – wpisany do rejestru zabytków nieruchomych.

Rejestr zabytków nieruchomych

Rejestr zabytków nieruchomych gminy Trzebiatów zawiera **60 wpisów** (decyzji) do rejestru zabytków³⁷, które dotyczą ok. 115 obiektów / obszarów. Zdecydowana większość obiektów znajduje się na terenie miasta Trzebiatowa. Stare Miasta objęto ochroną prawną już w 1955 r., a w l. 50. XX w. wpisano do rejestru średniowieczną tkankę miejską (kościół Mariacki, kaplice, mury, ratusz i in.). W kolejnych latach rejestr uzupełniano o zabudowę mieszczańską, budowle o funkcjach przemysłowych (elektrownia, młyn) i in.

Do rejestru wpisano także linię kolejki wąskotorowej biegnącą przez gminę Trzebiatów, ze stacjami w Trzebiatowie, Rogozinie, Sadlnie, Włodarce wraz z mostem n/Regą w Nowielicach.

Na terenach wiejskich wpisem do rejestru objęto:

- kościoły w: Gosławiu, Kłodkowie, Robach, Sadlnie, Trzebuszu,
- zagrodę w Gosławiu nr 25 (ob. nr 66),
- chatę rybacką w Mrzeżynie (ul. Zabytkowa 4).

W ostatnich latach, po 2009 r. do rejestru zabytków wpisano:

- kościół z otoczeniem w Bieczynie
- cmentarz przykościelny w Kłodkowie
- salę koncertowo-taneczną przy ul. Wojska Polskiego 38 w Trzebiatowie,
- hangar lotniczy w Rogowie

Wykaz zabytków nieruchomych w rejestrze – załącznik nr 1

³⁷ Zgodnie z wykazem umieszczonym na oficjalnej stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie <http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml>.

Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Na terenie gminy Trzebiatów występują również obiekty o walorach historycznych i architektonicznych, które mogą zostać wpisane do rejestru zabytków. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebiatów roku przewidywało wpisanie do rejestru ok. 40 obiektów o wartościach zabytkowych.

Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych na terenie Gminy Trzebiatów obejmuje:

- elementy wyposażenia kościoła Macierzyństwa NMP w Trzebiatowie: XVI-XVII-wieczne stalle, dwie płyty nagrobne, organy z neogotyckim prospektem, gotycką polichromię łuku tęczowego;
- sgraffito (słonica Hansken);
- pomnik upamiętniający śmierć Jacoba Wachholtza (krzyż pokutny, jeden z trzech na Pomorzu Zachodnim) z poł. XVI w.;
- elementy wyposażenia kościołów w Gostawiu (barokowa ambona), Kłodkowie (ambona i chrzcielnica z XVII w.), Trzebuszu (renesansowa malatura empory organowej, dzwon z 1794 r.), Sadlnie (dzwon średniowieczny, jeden z najstarszych na Pomorzu), Robach (ołtarz późnorenesansowy 1654, ambona barokowa, renesansowa empora organowa, dzwon z 1895 r.), Włodarce (dzwon, empora renesansowa).

Wykaz zabytków ruchomych dostępny w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie, opracował „wykaz zabytków nieruchomych z terenu Gminy Trzebiatów ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”.

Zgodnie z w/w wykazem Wojewódzka Ewidencja Zabytków Gminy Trzebiatów zawiera 219 obiektów, w tym są obiekty wpisane po 2010 r. do rejestru zabytków (np. kościół i cmentarz w Bieczynie) oraz trzy obiekty wykreślone z ewidencji (Roby 55 – chałupa, Rogozina 5 – budynek gospodarczy przy mleczarni oraz Trzebusz 51 – budynek inwentarski w zagrodzie)³⁸.

Wśród tych obiektów dominuje: zabudowa mieszkalna Trzebiatowa (kamienice, dom mieszkalne), wiejska zabudowa zagrodowa (chałupa, budynki gospodarcze), cmentarze, szkoły, budynki przemysłowe, założenia przestrzenne.

Wykaz zabytków Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków - Załącznik nr 2

³⁸ Wykreślenia dokonano na podstawie pismo WUOZ w Szczecinie.

W granicach administracyjnych Gminy Trzebiatów znajduje się **260 stanowisk archeologicznych³⁹**, które stanowią jednocześnie zasób ujęty w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Są to ślady materialnej działalności ludzkiej w przeszłości, od epoki kamienia po okres nowożytny. Każde stanowisko stanowi zwarty, oddzielony od innych podobnych, wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem. Dla ochrony stanowisk wyznaczono wokół każdego z nich strefę ochrony archeologiczno - konserwatorskiej: „W.I, W. II” lub „W.III”.

³⁹ Informacja na podstawie aktualnego (stan na 31.05.2019 r.) wykazu stanowisk archeologicznych gminy Trzebiatów, przekazanego przez WUOZ w Szczecinie.

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ GMINY TRZEBIATÓW

(wybór dokumentów)

❖ **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Trzebiatów, zwane dalej „SUiKZP 2018”**

(Uchwała Nr XLII/403/2018 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 29 marca 2018 roku, w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebiatów)

Opracowanie zawiera zmiany do Studium (...) przyjętego Uchwałą Nr XLVI/395/14 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dn. 24.04.2014. Zmiana „SUiKZP 2018” została sporządzona zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym; uzyskała niezbędne uzgodnienia i opinie oraz została wyłożona do publicznego wglądu. Zmiany dotyczyły działek w obrębach geodezyjnych⁴⁰ i związane były m.in. z realizacją celów publicznych (np. boiska, świetlice wiejskie, infrastruktury technicznej).

Bez zmiany pozostały uwarunkowania związane z „Ochroną i kształtowaniem środowiska kulturowego”.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego stanowi podstawowy dokument określający politykę gminy na całym jej obszarze i podstawowy element strategii rozwoju w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego. Studium, nie będąc aktem prawa miejscowego, nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji administracyjnych.

Ustalenia studium działają poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, dla których są wiążące.

Ustalenia planów miejscowych nie mogą naruszać ustaleń studium. W sytuacji konieczności uchwalenia planu miejscowego, którego ustalenia są sprzeczne z ustaleniami Studium, należy przeprowadzić zmianę Studium w zakresie niezbędnym, uwzględniającym wpływ planowanego zagospodarowania i zabudowy na teren ich lokalizacji i tereny sąsiednie.

W aktualnym „**SUiKZP 2018**” uwzględniono zapisy zawarte Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego oraz ustalenia w aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego z 2010 r. Z „PZPWZ 2010” przywołano m.in. zapisy dotyczące utworzenia Parku Kulturowego Trzebusz i Obszarów Kulturowo Krajobrazowych⁴¹, ustanowienia układu staromiejskiego Trzebiatowa Pomnikiem Historii, oraz wykazy obiektów proponowanych do wpisania do rejestru zabytków.

Zgodnie z wymogami ustawowymi wszelkie zmiany/aktualizacje suikzp uzyskały akceptację służb konserwatorskich.

⁴⁰ Szczegółowe dane w „SUiKZP 2018” oraz uchwale Nr XLII/403/2018 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 29 marca 2018 roku.

⁴¹ OKK zostały szczegółowo opisane w Rozdziale 3, omamniającym „PZPWZ 2010”.

❖ **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (ustalenia ochrony)**

Władze Gminy Trzebiatów konsekwentnie realizują ustalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i systematycznie sporządzają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla kolejnych obszarów, wymagających ustalenia porządku planistycznego z różnych względów, szczególnie w obrębie miasta.

Najstarszym obowiązującym (i znaczącym ze względu na utrzymanie zabytkowych walorów) jest plan rewaloryzacji Starego Miasta – przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Nr XXIX/210/96 w dniu 30.12.1996 r., jako zmiana planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Trzebiatowa (zmieniany kilkakrotnie dla wytypowanych obszarów z zachowaniem zasad rewaloryzacji). Ponadto w granicach administracyjnych miasta Trzebiatów planami objęto niemal cały obszar po wschodniej stronie Starego Miasta, wraz z Jarominem oraz tereny na południe od Starego Miasta – od ul. Podmiejskiej do linii kolejki wąskotorowej.

Planami zagospodarowania przestrzennego objęto również istotne ze względów kulturowych obszary miejscowości: Mrzeżyno (po obu stronach Regi) i Rogowo (w tym dla osiedli wojskowych).

Plany sporządzone dotychczas dla obszarów wiejskich dotyczą jednak tylko lokalizacji elektrowni wiatrowych. Dotychczas uchwalono lokalizacje siłowni na obszarach w rejonie: Roby – Bieczyno, Sadlno, Kłodkowo – Wlewo.

W ustaleniach planów zagospodarowania przestrzennego, przyjętych uchwałami Rady Miejskiej w Trzebiatowie, zagwarantowano ochronę dziedzictwa kulturowego, uwzględniając zapisy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebiatów.

❖ **Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2014-2018, zwany dalej „GPOnZ 2014-18”⁴²**

(Uchwała Nr L/429/14 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 28 sierpnia 2014 r. Uchwała została opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 8 października 2014 r. pod poz. Nr 3780.)

Zaawansowanie stanu wykonania „GPOnZ 2014-218” odzwierciedla „Sprawozdanie **z realizacji GPOnZ na lata 2014-2018**”, sporządzone przez Burmistrza Gminy Trzebiatów, odnoszące się do 3 głównych celów perspektywicznych, celów operacyjnych oraz zadań.

W Sprawozdaniu (...) przedstawiono działania Gminy w zakresie realizacji opieki nad zabytkami:

⁴² Program opracowany przez Pracownię Dokumentacji Konserwatorskiej „Verbum” ze Szczecina w 2009 r.

CEL PERSPEKTYWICZNY 1 - UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

- Gmina Trzebiatów od 2008 r. prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków i zajmuje się na bieżąco jej aktualizacją, zarówno poprzez wykreślenia jak i nowe wpisy; w okresie 2014-2018 – z GEZ wykreślono (z uwagi na zły stan techniczny i utratę wartości zabytkowych): dom mieszkalny (chałupa) nr 55 w Robach oraz budynek gospodarczy zespołu mleczarni nr 5 w Rogozinie; w dniu 20 listopada 2018 r. Burmistrz Trzebiatowa wystąpił do MKiDN o wykreślenie z rejestru zabytków sali koncertowo-tanecznej przy ul. Wojska Polskiego 38.
- W sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i ich zmianach uwzględnia się warunki ochrony konserwatorskiej zabytków i ochrony okazów pomnikowych przyrody; wytypowano trzy drzewa pomnikowe (w tym okaz cisa przy pałacu).
- 22 marca 2011 r. Burmistrz Trzebiatowa wystąpił do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o uznanie zespołu staromiejskiego w Trzebiatowie za Pomnik Historii; Burmistrz Trzebiatowa intensyfikuje starania na rzecz powyższego działania (w tym we współpracy z WKZ w Szczecinie);
- Najstarszym obowiązującym (kluczowym z uwagi na utrzymanie zabytkowych walorów) jest plan miejscowy dla terenu Starego Miasta w Trzebiatowie – przyjęty uchwałą Nr XXIX/210/96 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 30.12.1996 r. (zmieniany kilkakrotnie dla wytypowanych obszarów z zachowaniem zasad rewaloryzacji).
- W latach 2014-2018 samorząd gminy Trzebiatów pozyskał fundusze zewnętrzne (dotacje UMWZ i WKZ w Szczecinie) na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy odtworzeniu historycznej stolarki okiennej w Trzebiatowskim Ośrodku Kultury (pałac).
- 4 grudnia 2018 r. dokonano formalnego przejęcia (jako mienia gminnego) nieruchomości zabudowanej młynem gospodarczym i pomieszczeniami mieszkalnymi⁴³ - zgodnie decyzją nr GNR 6844.1.2018 z 14 marca 2018 r. wydaną przez Burmistrza Trzebiatowa.
- Prowadzone są dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością Gminy Trzebiatów, na mocy Uchwały Nr X/91/07 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 30.08.2007 r., zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (z późn. zmianami). W latach 2014-2018 dofinansowano 23 zadania na łączną kwotę 518.450 zł, (22 obiekty sakralne, 1 świecki - Trzebiatowski Ośrodek Kultury).

⁴³ Ul. Słowackiego 58-59; obiekty wpisane do rejestru zabytków.

CEL PERSPEKTYWICZNY 2 - FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ

- Opracowano przewodniki po zabytkach.
- prowadzone są trzy sezonowe, nieetatowe punkty informacji turystycznej: w Ratuszu, w budynku Zarządu Portu Morskiego w Mrzeżynie, w hali sportowej w Mrzeżynie, a także całoroczny w Pałacu nad Młynówką.
- Corocznie sporządzany jest roczny program współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi.
- Corocznie, w porozumieniu z organizacjami pozarządowymi takimi jak między innymi: Trzebiatowska Organizacja Turystyczna „Ujście Regi”, PTTK „Baszta Kaszana” PTTK „Wagant” sporządzany jest kalendarz imprez i przedsięwzięć promujących walory turystyczne gminy (w tym walory kulturowe).
- W publikacjach informacyjnych gminy oraz na imprezach wystawienniczych i targowych zamieszczane są informacje o gospodarstwach agroturystycznych na terenie gminy: Zagroda Chłopska R. Szymanowskiego w Gostawiu.
- Na terenie gminy funkcjonują trasy kulturowe turystyczne, np.: Szlak Słonia na terenie Starego Miasta, Szlak Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba.
- W każdą niedzielę wakacji o godz. 15⁰⁰ organizowane są dla turystów indywidualnych bezpłatne wycieczki z przewodnikiem „Szlakiem Słonia”.

W zakresie tworzenia nowych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:

- Rozwój gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych Gmina Trzebiatów wspiera np. poprzez zamieszczanie informacji w wydawnictwach promocyjnych i na targach turystycznych.
- W strukturach urzędu nie wyodrębniono komórki doradczej zajmującej się wyłącznie sprawami obiektów zabytkowych, ale np. informacje na temat ewentualnego pozyskania dofinansowania dostępne są u urzędników zajmujących się pozyskiwaniem środków pozabudżetowych.

CEL PERSPEKTYWICZNY 3 - POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA

- stała wystawa detalu architektonicznego (fotografie) i malarstwa eksponującego zabytki Trzebiatowa udostępniona w siedzibie Gminy (ratusz)
- opracowano przewodniki po zabytkach (w tym po Trzebiatowie i Mrzeżynie), w których promuje się gospodarstwa agroturystyczne w historycznych obiektach; na stronach www. „Spacer wirtualny po zabytkach Trzebiatowa”;
- w powstałych wydawnictwach turystycznych zamieszczane są informacje o zabytkach i postaciach historycznych ziemi trzebiatowskiej.
- corocznie odbywa się konferencja naukowa w Trzebiatowskim Ośrodku Kultury „Spotkania Trzebiatowskie”, której towarzyszy publikacja;
- stałym wydarzeniem w kalendarzu kulturalnym Gminy Trzebiatów jest „Święto Kaszy” – łączące dziedzictwo niematerialne (legendy, historia, grupy rekonstruktorskie), kulinarne i materialne (historyczne obwarowania miasta).

- W Trzebiatowskim Ośrodku Kultury przygotowywane są wystawy poświęcone dziedzictwu kulturowemu oraz zabytkom naszego regionu.
- Organizowane są też inne formy edukacji i promocji wykorzystujące elementy dziedzictwa kulturowego gminy: gra miejska, konkurs Turniej Wiedzy o Trzebiatowie, lekcje muzealne, szlaki turystyczne, Europejskie i Zachodnio-pomorskie Dni Dziedzictwa.
- Dla upamiętnienia działalności prof. Stanisława Latoura, alei parkowej w parku przypałacowym nadano jego imię - Uchwała nr XL/353/17 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 28 września 2017 r.
- Systematycznie pozyskiwane są cenne eksponaty do tworzonego muzeum (siedziba w pałacu).

Do realizacji w latach 2019-2023 zaproponowano m.in.:

- udostępnienie GEZ na stronie [www.Gminy](http://www.GminyTrzebiatow.pl) Trzebiatów;
- bieżąca aktualizacja GEZ, monitoring stanu zabytków, budowa komputerowej bazy danych;
- kontynuacja prac remontowych przy zabytkach (najpilniejszych remontów wymagają: budynek dawnego Domu Kultury, kamienica przy ul. Witosa 7, mury obronne oraz nieruchomości nie stanowiące własności gminy: budynek dawnego dworca kolejki wąskotorowej, magazyn zbożowy przy ul. Plac Lipowy, prawosławna kaplica Św. Ducha szczególnie w zakresie odtworzenia napisów nad wejściem do kaplicy);
- podjęcie prac nad aktualizacją uchwały RM w Trzebiatowie uwzględniającej dotowanie prac remontowych dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (zgodnie z nowelizacją uołożoną z lipca 2017 r.);
- sukcesywne porządkowanie historycznych cmentarzy we współpracy ze społecznościami lokalnymi;
- upamiętnienie dawnego kirkutu przy ul. Sportowej (teren stanowi już obecnie mienie gminne);
- powołanie komisji opiniującej projekty koncepcyjne zabudowy Starego Miasta (realizacja ustalenia planu miejscowego dla Starego Miasta);
- utworzenie stanowiska ds. ochrony zabytków z docelowym powołaniem miejskiego konserwatora zabytków;
- stanowienie pomników przyrody wskazanych w mpzp Trzebiatowa w formie planu rewaloryzacji Starego Miasta oraz w innych planach i na terenach nie objętych planami;
- odtworzenie ciągu pieszo-jezdnego wzdłuż wewnętrznego lica murów obronnych (ul. Wąska);
- sukcesywne ujednolicanie formy oświetlenia ulicznego z dostosowaniem do historycznego charakteru miejsca, opracowanie katalogu wzorów szyldów i reklam do stosowania na terenie Starego Miasta;
- kontynuowanie działań mających na celu pozyskanie środków pozabudżetowych na realizację: rewaloryzacji parku miejskiego, zagospodarowanie przestrzeni publicznych na terenie Starego Miasta: placu

- rynkowego i Placu Zjednoczenia (realizacja wykonanych już projektów budowlanych);
- miana organizacji ruchu na terenie Starego Miasta – szczególnie w sąsiedztwie placu rynkowego, wyłączenie z ruchu ulicy w północno –wschodniej części rynku, stworzenie systemu zachęt (np. ulgi w podatku od nieruchomości) np. dla właścicieli kamienic w północno - wschodniej pierzei, (lokale gastronomiczne z letniami ogródkami);
 - porządkowanie/ rewaloryzacja kolejnych kwartałów mieszkaniowych na terenie Starego Miasta zgodnie z obowiązującymi planami miejscowymi;
 - opracowanie regulaminu dorocznej nagrody za opiekę nad zabytkami/najlepszego użytkownika obiektu/ wykonawcy prac przy zabytku;
 - wydanie serii „regionalnych pocztówek” (kościoły wiejskie, tradycyjne zagrody, ryglowe budownictwo);
 - upamiętnienie postaci historycznych Trzebiatowa takich jak np.: reformator Jan Bugenhagen czy też inicjator założenia parku miejskiego.

❖ **DOFINANSOWANIA REMONTÓW ZABYTKÓW Z BUDŻETU GMINY TRZEBIATÓW** (Uchwała Nr X/91/07 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 30.08.2007 r.)

Uchwała określa zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych w granicach administracyjnych Gminy Trzebiatów⁴⁴. Szczegółowy wykaz dotacji zawiera sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2018 (przytoczone wcześniej).

Z uwagi na zmiany ustawy o ochronie zabytków (...) z 2003 r. - obowiązujące od 01.01.2018 roku w zakresie dofinansowań oraz zastrzeżenia kart za świadome niszczenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a te z mocy ustawy stanowią integralny element gminnej ewidencji zabytków) oraz zabytków archeologicznych⁴⁵ - konieczne jest podjęcie przez samorząd gminy starań na rzecz opracowania stosownej informacji bądź szkoleń dla urzędników i właścicieli i użytkowników zabytków rejestrowych i ewidencyjnych. Szkolenia prowadzi m.in. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, także we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Szczecinie oraz Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

UWAGA!

Zmiana ustawy 2003 - z 22 czerwca 2017 r.⁴⁶ w zakresie art. 81.1 - wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

⁴⁴ W oparciu o art. 81, ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r., o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

⁴⁵ Zagrożenie karą finansową od 500 zł do 500000 zł.

⁴⁶ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

Art. 81. 1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale."

Gmina Trzebiatów posiada aktualny gez i zasadnym wydaje się rozważenie możliwości wsparcia finansowego dla właścicieli takich obiektów⁴⁷. Stanowi to rodzaj zachęty m.in. dla wspólnot mieszkańców, osób indywidualnych.

❖ **Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ)**

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w **GEZ** w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 roku, o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁴⁸ wzmacnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (**burmistrza**, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 3:

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

⁴⁷ Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2018 r. stosuje taką możliwość, a pierwsze dotacje zostały przyznane w konkursie w 2019 r.

⁴⁸ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

(Dz.U. z 2018, poz. 1945, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków⁴⁹.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę (z 03. października 2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „**GEZ**” powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Gminna Ewidencja Zabytków dla gminy Trzebiatów została opracowana w 2009 r., wraz z pierwszą edycją Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami i stanowi podstawę do aktualizacji Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Trzebiatów.

W **GEZ** ujęte są:

- zabytki architektury, w tym: obiekty sakralne, mieszkalne, gospodarcze, użyteczności publicznej, techniki i przemysłu;
- układy przestrzenne (obszary);
- cmentarze: komunalne, wyznaniowe;
- zieleń komponowana – parki, aleje, formy krajobrazowe.

Gminna Ewidencja Zabytków została sporządzona w formie kart, zawierających m.in. dane adresowe o obiekcie, datowanie, formę ochrony oraz aktualne fotografie i mapę z lokalizacją.

Powyższa ewidencja jest zbiorem otwartym i została opracowana dla 607 obiektów / obszarów. W latach 2014-2018 z gminnej ewidencji zabytków wykreślono:

Roby 55 – chałupa, Rogozina 5 – budynek gospodarczy przy mleczarniani, Trzebusz 51 – budynek inwentarski w ramach zagrody

⁴⁹ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 1203.2013.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TRZEBIATÓW

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego gminy Trzebiatów (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i niematerialnych) pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw.

7.1. MOCNE STRONY

- Cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych, w tym: miasto Trzebiatów, kościoły w Gostawiu, Robach (z książęcym wyposażeniem), Sadlnie, rodzima zabudowa ryglowa wsi, historyczne wyposażenie kościołów.
- Dziedzictwo historyczne, swoiste *genius loci* Trzebiatowa: Gryfici – księżna Anastazja Mieszkówna, Norbertanie, Reformacja (Sejmik Trzebiatowski, Bugenhagen), słonica Hansken, Maria Czartoryska, miasto wielu kultur – czterech religii.
- Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie zabytków archeologicznych, nieruchomych i ruchomych (do wielu obiektów powstały opracowania, specjalistyczne dokumentacje konserwatorskie, które mogą być wykorzystane do sporządzania programów prac przy zabytkach oraz do badań historii osadnictwa, architektury i in.).
- Krajobrazy o walorach przyrodniczych i kulturowych (podstawa do zintegrowania ochrony obszarowej krajobrazu).
- „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebiatów” zawiera wnikliwą analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- Plany zagospodarowania przestrzennego miasta Trzebiatów i innych miejscowości gminy z ustaleniami do ochrony zabytków.
- Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miejską (np. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Trzebiatowa, i in.).
Możliwość aktywniejszego korzystania z Planu Rewitalizacji Trzebiatowa autorstwa prof. S. Latoura. (np. w obrębie historycznych obwarowań miejskich?).
- Popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego: wydarzenia o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym (Spotkania Trzebiatowskie, Europejskie i Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa), wydawniczym, edukacyjnym (programy szkolne), informacja na stronie internetowej Urzędu o zabytkach miasta. Działania skutkujące stosunkowo wysokim poziomem świadomości waloru dziedzictwa kulturowego i potrzeby jego ochrony wśród społeczności

trzebiatowskiej; co znacząco wyróżnia Gminę na tle innych jednostek samorządu terytorialnego.

- Dynamiczna (wieloletnia) współpraca z instytucjami kultury (np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa) stowarzyszeniami (w tym Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków O/Szczecin); osobami fizycznymi (właścicielami zabytków), związkami wyznaniowymi.
- Aplikacja do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wpisanie Trzebiatowa na listę Pomników Historii.
Aplikacja nakłada na samorząd wzmożone starania w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w tym m.in. realizację uchwalonych strategii i planów (np. GPOnZ).
- Kulturotwórcza rola Trzebiatowskiego Ośrodka Kultury, jako własnej instytucji Gminy Trzebiatów, co wpisuje się w ideę Pomnika Historii.
Możliwość rozwinięcia idei szlaków kulturowych, w tym „szlaku norbertanów”.
- Ekspozycje muzealne w pałacu – utworzenie przy udziale środków zewnętrznych izby regionalnej.
- Dbłość o dziedzictwo niematerialne, w tym kulinarne (np. pierniki norbertańskie „Perty Pomorza Zachodniego” w edycji 2011 r.), konkursy kulinarne.
- Współpraca w zakresie propagowania postaw patriotycznych (cykl wykładów i warsztatów Armia Błękitna – pamięć ocalała we współpracy merytorycznej z Biurem Dokumentacji Zabytków w Szczecinie)⁵⁰.
- Oznakowanie zabytków miejskich – Szlak Staromiejski po zabytkach z tablicami informacyjnymi.
- Przykłady funkcjonowania zabytków w zagospodarowaniu turystycznym (Nowielice – stadnina koni w zabytkowym założeniu folwarcznym, Gostaw – gospodarstwo agroturystyczne w zagrodzie ryglowej wpisanej do rejestru zabytków).
- Funkcjonujące szlaki turystyczne: pieszo-rowerowe wokół jez. Resko, „Bocianich Gniazd”, nadmorska międzynarodowa trasa „Ku Słońcu”, kajakowy Rega (patrz Obszary Kulturowo Krajobrazowe, s. 23-30).
- Przykłady inicjatyw i realizacji lokalnych związanych z opieką nad zabytkami i krajobrazem kulturowym (remonty zabudowań wiejskich z zachowaniem zabytkowego waloru: Gostaw, Włodarka; tworzenie lapidariów w obrębie historycznych nekropolii np. Nowielice, Gostaw).
- Wszystkie cmentarze historyczne chronione są albo przez wpisanie do rejestru zabytków albo poprzez ujęcie ich w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Tym samym znajdują się także w gminnej ewidencji zabytków. Nakłada to na właściciela/użytkownika konieczność uzyskania opinii, zaleceń/pozwoleń

⁵⁰ Projekt polsko-francuski (koordynator - BDZ) objęty czteroletnim patronatem Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego i Ministerstwa Obrony Narodowej.

Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie przed podjęciem jakichkolwiek działań na ich obszarze.

- Rozpoczęte (i częściowo zrealizowane) programowe badania archeologiczne na terenie klasztoru w Białobokach.
- Dofinansowania prac konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków (patrz monitoring / sprawozdanie GPOnZ (2014-2018). Pomoc merytoryczna i techniczna w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych i rozliczania wniosków (np. z samorządu Województwa Zachodniopomorskiego)
- Uzyskanie (grudzień 2018 r.) tytułu prawnego do historycznego młyna wraz z wyposażeniem (wpisany do rejestru zabytków), podjęcie niezbędnych kroków do jego remontu⁵¹. W dalszej perspektywie Trzebiatów uzyska kolejną atrakcję turystyczną związaną z dawnymi rzemiosłami.

7.2. SŁABE STRONY

- Stan techniczny kamienic i oficyn staromiejskich (wiele wymaga kompleksowych remontów konstrukcji, dachów, elewacji).
- Kołowy, ciężki ruch tranzytowy przecinający historyczny układ staromiejski Trzebiatowa, (co ma wpływ także na statykę/konstrukcję historycznej zabudowy).
- Pogarszający się stan techniczny większości budynków wiejskich wzniesionych w rodzimej konstrukcji ryglowej, co skutkuje m.in. skreśleniem ich z GEZ, a w konsekwencji fizycznym unicestwieniem.
Brak systemu dofinansowań dla obiektów ujętych w GEZ - co ustawodawca dopuszcza od 01.01.2018 r.)⁵².
- W większości zaniedbane wiejskie cmentarze historyczne.
- Poziom estetyki reklam i witryn w mieście (negatywny wpływ na zabytkowe walory staromiejskich pierzei).
Zaśmiecanie wpisanego do rejestru zabytków obszaru historycznego układu urbanistycznego, banerami, tablicami itp. Ewidentny brak przestrzegania prawa (np. zewnętrzna jednostka klimatyzacyjna nad sgraffito ze słoniem). Symbol miasta traktowany jak balast!.
- Brak uchwały samorządu Trzebiatowa dotyczącej tzw. ustawy reklamowej, porządkującej nośniki wielkopowierzchniowe.
- Brak stosownej polityki zachęcającej ewentualnych nowych użytkowników obiektów zabytkowych (np. sala koncertowa, spichlerz) do ich przejęcia lub użytkowania. Rozważenie możliwości ulg podatkowych lub partnerstwa publiczno-prywatnego.

⁵¹ Wniosek zgłoszony w konkursie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego na dokumentację konserwatorską.

⁵² Dotacje dla obiektów w GEZ uwzględnia, od 01.01.2018 r. samorząd województwa zachodniopomorskiego

- Nieodpowiednie wykorzystanie przestrzeni wokół historycznych murów miejskich, jako parkingów. Mury – wpisane do rejestru zabytków – wymagają także odpowiedniego zagospodarowania otoczenia – jako ekspozycji zabytków.
- Liczne obiekty małokubaturowe (szopki, garaże) na zapleczach historycznej zabudowy i w obrębie pustek dewaloryzujące przestrzeń Trzebiatowa.
- Dewaloryzujące modernizacje historycznej zabudowy – wymiana stolarki, przebudowa elewacji (docieplenia zewnętrzne), stosowanie blachodachówki – skutkujące obniżeniem walorów zabytkowych (szczególnie na obszarach wiejskich).
- Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów wiejskich.
- Zbyt niska liczba zabytkowych obiektów na terenach wiejskich wpisanych do rejestru zabytków.
- Niewystarczające eksponowanie pod względem turystycznym obszarów gminy na których występują wartościowe obiekty zabytkowe (miasto, dolina Regi, wsie trzebiatowskie).
- Promocja walorów kulturowych gminy oparta głównie na eksponowaniu zabytków miejskich.
- Niewystarczające wykorzystanie wszystkich możliwych źródeł dofinansowania działań w sferze ochrony i opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym.
- Brak w strukturach Urzędu Gminy Trzebiatów wyodrębnionego stanowiska ds. zabytków, co pozwoliłoby na skuteczniejsze działania na rzecz jego ratowania i odpowiedniego zabezpieczenia

7.3. PERSPEKTYWY

- ✓ Trzebiatów Pomnikiem Historii – budowanie marki o znaczeniu ponadregionalnym.
- ✓ Trzebiatów miastem eksponującym dobrze utrzymane zabytkowe budowle, z rozwiniętą infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną (w tym park miejski, tereny rekreacyjne nad Regą, sgraffito, historyczne świątynie).
Ekspozycja historycznych pierzei zabudowy i tworzenie klimatu miasta przyjaznego turystom poprzez ograniczenie ruchu kołowego (np. w obrębie rynku staromiejskiego).
- ✓ Trzebiatowski Ośrodek Kultury, Trzebiatowskie Towarzystwo Kultury jako animatorzy działań w sferze promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego, także o zasięgu ponadregionalnym, tworzące zaplecze merytoryczne dla miasta pomnika historii.
- ✓ Miasto „wielu kultur i czterech religii” jako markowy produkt regionalny.

- ✓ Połączenie kolejką wąskotorową Trzebiatowa z Gryficami przez Nowielice, Rewal. Kolejka atrakcją turystyczną – jest to uzależnione od woli i możliwości współpracy gmin sąsiednich: Rewala i Gryfic.
- ✓ Tworzenie warunków dla wszystkich właścicieli zabytków poprzez np. porozumienia publiczno-prywatne, publiczno-publiczne, skutkujących zwiększeniem udziału w działalności turystycznej
- ✓ Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków na całym obszarze gminy.
- ✓ Muzeum historii młynarstwa na Pomorzu Zachodnim w oparciu o młyn gospodarczy przy ul. Słowackiego, w połączeniu ze stałym programem „Dziedzictwo kulinarne ziemi trzebiatowskiej”.
- ✓ Zachowane walory kulturowe wsi trzebiatowskich.
- ✓ Funkcjonowanie sieci gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych zagrodach.
- ✓ Budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe (Europejski Szlak św. Jakuba Droga Pomorska, szlak biskupa Ottona, Europejski Szlak Gotyku Ceglanego, Szlak Słonia) oraz przyrodniczo-kulturowe (porównaj OKK).
- ✓ Nowe szlaki kulturowe: GRYFICI, NORBERTANIE.
- ✓ Dobry poziom realizacji architektonicznych. Kształtowanie nowego zagospodarowania na zasadzie dobrej kontynuacji.
Możliwość powołania komisji opiniującej projekty koncepcyjne zabudowy na terenie starego miasta.
- ✓ Powstanie zintegrowanego systemu opieki zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
Bogactwo dziedzictwa kulturowego (w tym licznych zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków) wyznacza perspektywę i konieczność powołania samorządowego konserwatora zabytków dla gminy Trzebiatów.
- ✓ Zagospodarowanie turystyczne dostosowanego do walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego, służącego rozwojowi i promocji wybranych obszarów w gminie.
- ✓ Liczne - na dobrym poziomie merytorycznym i edytorskim – wydawnictwa dotyczące historii i jej świadectw na ziemi trzebiatowskiej, w tym opracowania monograficzne.
- ✓ Społeczeństwo świadome historii Pomorza Zachodniego, ziemi trzebiatowskiej a tym samym akceptujące dziedzictwo kulturowe jako własną – swojską - przestrzeń.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przeegląd zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na etapie tworzenia pierwszego GPOnZ na lata 2009-2013 dla Gminy Trzebiatów oraz sprawozdanie z I etapu realizacji programu (2009-11) stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna pomóc w tworzeniu wizerunku Gminy Trzebiatów jako atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Niżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 – Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- ustanowienie zespołu staromiejskiego w Trzebiatowie **Pomnikiem Historii**
- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym

wpływie na krajobraz **(z uwzględnieniem wytycznych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa)**;

- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
- utworzenia w strukturze Urzędu Gminy stanowiska ds. zabytków.

Cel perspektywiczny 2 Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Miasta

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych **(nie tylko wpisanych do rejestru zabytków)** budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej.

Cel perspektywiczny 3 - budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację imprez kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk;
- wykreowanie wiodącej imprezy kulturalnej związanej z dziedzictwem kulturowym integrującej różne środowiska ;

- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne);
- rozbudowę sieci muzealnej, także o inicjatywy prywatne.

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA

Propozycje zadań do realizacji w lata 2019 - 2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej w Trzebiatowie

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków	1. Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków 2. Udostępnienie kart GEZ na stronie www. Urzędu Miejskiego 3. Budowa komputerowej bazy danych o zabytkach, np. (system GISON)
	Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy	Sporządzenie m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zasobu dziedzictwa kulturowego	Rozważenie możliwości wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie „z urzędu” do rejestru zabytków wskazanych w studium uwarunkowań
	Ustanowienie Starego Miasta w Trzebiatowie Pomnikiem Historii	1. Wniosek złożony w 2011 r. przez Burmistrza Trzebiatowa 2. Monitorowanie postępu prac weryfikacyjnych nad w/w wnioskiem
	Realizacja planu rewaloryzacji Starego Miasta poprzez obowiązujące na tym terenie m.p.z.p. (kontynuacja)	1. Powołanie komisji opiniującej projekty koncepcyjne zabudowy na terenie Starego Miasta 2. Rozszerzenie uprawnień komisji o opiniowanie projektów zabudowy na terenach obszarów wiejskich objętych strefami ochrony konserwatorskiej w studium uwarunkowań gminy Trzebiatów (kontynuacja)

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
		3. Rewaloryzacja kwartałów starego miasta w oparciu o obowiązujące mpzp – w miarę potrzeb
	Wyodrębnienie w strukturze Urzędu Miejskiego stanowiska ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	Przygotowanie procedur w celu wyodrębnienia w Urzędzie Miejskim stanowiska ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – lub powiatowego konserwatora zabytków z siedzibą w Trzebiatowie
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami wiejskimi i jego wdrożenie	1. Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami wiejskimi (poewangelickie, kirkut w Trzebiatowie) 2. Wszelkie prace w obrębie historycznych nekropolii (ujętych w GEZ / WEZ) wymagają każdorazowo uzyskania opinii / pozwolenia WUOZ w Szczecinie
	Ochrona alei pomnikowych (zadanie można połączyć z zadaniem: budowa sieci dróg krajobrazowych)	Zadanie można połączyć z zadaniem: Budowa sieci dróg krajobrazowych
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków znajdujących się w zasobach komunalnych	1. Monitoring stanu zachowania zabytków ujętych w GEZ 2. Budowa komputerowej bazy danych, w tym w systemie informacji geoprzestrzennej (kontynuacja)
	Realizacja ustaleń planu rewaloryzacji Starego Miasta poprzez obowiązujące na tym terenie m.p.z.p.	Np.: - dalsze udoskonalania zasady ruchu uspokojonego na terenie Starego Miasta, np. wyłączenia ruchu kołowego wzdłuż wschodniej pierzei rynkowej i lepszą ekspozycję zabytkowej struktury miasta - pełne odtworzenie ciągu pieszo-jezdnego wzdłuż wewnętrznego łoża murów obronnych; likwidacja miejsc parkingowych!!! - budowa ciągu pieszego wzdłuż brzegów Regi i Młynówki, (zagospodarowanie na funkcje rekreacyjne dla turystów i mieszkańców), - ujednolicenie formy oświetlenia

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
		ulicznego z dostosowaniem do historycznego charakteru miejsca, - opracowanie katalogu szyldów i reklam do stosowania na terenie Starego Miasta, (podjęcie zadania przygotowania i wdrożenia tzw. ustawa reklamowej) - opracowanie projektu nawierzchni ciągów pieszych i jezdnych w nawiązaniu do form historycznych - estetyzacja ciągów komunikacyjnych - ujednolicenie/likwidacja obiektów małokubaturowych (szopy, garaże)
	Remonty historycznych obiektów na obszarze miasta	- sakralnych wraz z wyposażeniem - świeckich w tym np: mury obronne, Kamienica Witosa 7 (kontynuacja działań), oraz wspieranie organizacyjne i finansowanie remontów zabytków nie będących własnością samorządu (np. dworzec kolei wąskotorowej, magazyn zbożowy przy pl. Lipowym) - wykonanie kolejnych etapów/ kontynuacja przebudowy placu rynkowego
	Rewitalizacja parku miejskiego	Rewitalizacja parku miejskiego w oparciu o projekt budowlany z 2009 roku
	Rewitalizacja kolejki wąskotorowej Trzebiatów – Rewal	Podjęcie działań w celu nawiązania współpracy z parterami – gm., Gryfice i Rewal na rzecz rewitalizacji zabytkowej linii kolei wąskotorowej z infrastruktura techniczną
	Rewaloryzacja i rewitalizacja zabytkowego młyna przy ul. Słowackiego	Zakres zadania (etapowanie): - kontynuacja starań samorządu gminnego o uzyskanie tytułu prawnego do historycznego wyposażenia młyna - przygotowanie dokumentacji konserwatorskiej, projektu budowlanego, opracowanie koncepcji działalności muzealnej, np.: / historyczny przemiał zboża, / lekcje muzealne - docelowo utworzenie muzeum młynarstwa

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
		- nawiązanie współpracy z np. Muzeum Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie
	Rewaloryzacja i zagospodarowanie terenu poklasztornego w Wyszkowie (planowany Szlak Norbertanów)	Opracowanie programu rewaloryzacji w związku z planowym "Szlakiem Norbertanów"
	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnych wzorców architektonicznych w nowych realizacjach	Zorganizowanie konkursu architektonicznego promującego dobre przykłady
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach	Opracowanie regulaminu dorocznej nagrody (lub ulg w podatkach): - za opiekę nad zabytkami - najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego - wykonawcy prac przy zabytku Instrument motywujący właścicieli w zakresie dbałości o historyczną strukturę przestrzennej (zabudowy) i budujący lokalny patriotyzm

CEL PERSPEKTYWICZNY 2.

FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Realizacja planu rewaloryzacji Starego Miasta poprzez obowiązujące na tym terenie m.p.z.p. w zakresie uzupełniania zabudowy	Zabudowa kwartałów w sąsiedztwie kościoła Mariackiego, w oparciu o projekty uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (kontynuacja – w oparciu o bieżące priorytety samorządu w ramach danej perspektywy finansowej)
	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych	Podjęcie współpracy z organizacjami turystycznym (PTTK), właścicielami zabytków, zabytkoznawcami, w sprawie budowy nowych szlaków tematycznych - kulturowych: - otwarte kościoły, - szlak św. Ottona - (wspólnie z gminą Karnice i Kołobrzeg), - szlak pomników przyrody na starych cmentarzach,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
		- szlak budownictwa ryglowego („stare chatupy i stodoły”) - „szlak norbertanów”
	Budowa produktu turystycznego, np.: - „Norbertanie” - „Regą do Bałtyku” - „Trzebiatów miasto wielu kultur”	Projekt do analizy merytorycznej (temat wiodący) podczas konferencji naukowych „Trzebiatów. Spotkania Pomorskie”
	Budowa produktu turystycznego związanego z techniką	Zależnie od zaawansowania prac nad zadaniem: - muzeum młynarstwa i szlak turystyczny związany z techniką
	Wspieranie inicjatyw w dziedzinie budowy infrastruktury turystycznej, obsługi turystów w obiektach zabytkowych	Opracowanie regulaminu konkursów (np. „Trzebiatowska strzecha”) dla prowadzących działalność w zabytkach - punkty informacji turystycznej, zajazdy, pensjonaty, agroturystyka, in.
2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystaniu dotacji z różnych programów	1. Przygotowanie informatora dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania np. na stronach www. 2. Powołanie powiatowego Konserwatora Zabytków z siedzibą w Trzebiatowie
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budżetu Gminy	1. Realizacja uchwały Nr X/91/07 Rady Miejskiej z dn.30.08.2007 r. (w miarę posiadanych środków) 2. Prace nad aktualizacją uchwały z uwzględnieniem także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (nowelizacja ustawy o ochronie zabytków daje taką możliwość samorządom od 01.01.2018 r.)
	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	Przygotowanie cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich, w pałacu) ze specjalistami konserwatorami, architektami (współpraca z BDZ, SKZ, NID)

CEL PERSPEKTYWICZNY 3.

**POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI
Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczne edukacja kulturowa dzieci i młodzieży	1. Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny 2. Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych 3. Wspieranie inicjatyw lokalnych w zakresie podtrzymywania tradycji regionalnych, np. w zabytkowej zagrodzie w Gostawiu (w tym współpraca z partnerami zewnętrznymi)
	Promocja znaczenia ziemi trzebiatowskiej dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i in dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego	Kontynuacja Konferencji i publikacji „Trzebiatów. Spotkania Pomorskie”
	Wspieranie społecznego monitorowania stanu zabytków	1. Popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków 2. Wnioskowanie do ZWKZ i Starosty Gryfickiego o ustanowienie społecznym opiekunem zabytków osób wykazujących się zaangażowaniem w sprawę opieki nad zabytkami
2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Promocja dziedzictwa kulturowego	Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych (w tym strony www, partnerów np. BDZ, SKZ, itp.)
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja)	1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom np.: katalog zabytków miasta i gminy Trzebiatów, albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

		2. Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (zabudowa miejska, obiekty użyteczności publicznej) (w miarę posiadanych środków)
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych	1. Kontynuacja wydarzeń tematycznych organizowanych przez Trzebiatowski Ośrodek Kultury, np.: „Sąsiady”, Święto Kaszy”, „Wieczór czterech światek”, „Trzebiatów. Spotkania Pomorskie” 2. Upamiętnienie postaci inicjatora założenia parku miejskiego 3. Wystąpienie do MKiDN o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego lub zgłoszenie wniosku „dobre praktyki” – np. „Sąsiady” i „Wieczór czterech światek”, „Tradycyjne żniwa w Gostawiu”
	Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych, historycznych)	j.w.
	Organizacja dorocznych obchodów Europejskich i Dni Dziedzictwa na obszarze gminy (kontynuacja)	Udział w obchodach ZDD i EDD Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta i gminy (wrzesień - każdego roku), we współpracy z organizatorami (BDZ Szczecin) – (kontynuacja współpracy)

- **Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miejską.**
- **Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.**
- **Z katalogu zadań przedstawionych, jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2019-2023) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować.**
- **Po dwóch latach od uchwalenia Programu Burmistrz składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.**

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy Trzebiatów w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz/prezydent **zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata** sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

1. wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
2. efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki przyjęte za miarodajne) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- liczba powołanych parków kulturowych;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń (zewnętrznych i organizowanych przez samorząd Gminy Trzebiatów) lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba przyjętych / zmienionych mpzp

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- Sejmik Województwa
- Radę Powiatu
- Radę Miasta/Gminy

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Gminy Trzebiatów można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
 - Priorytet "Ochrona zabytków"
 - Priorytet "Wspieranie działań muzealnych"
 - Priorytet „Kultura ludowa”
 - „Ochrona zabytków archeologicznych”
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczenia, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku. Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu

Dofinansowanie można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu (np. termomodernizacje, wymiana stolarek, wymiana posadzek, instalacja wodno-kanalizacyjne i in.)

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

Źródło: (<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października

1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Fundusz Kościelny

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej. www.mswia.gov.pl

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2007 roku wspiera właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. **„Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”** (od 2018 r.). Kwota na dofinansowania w tym konkursie w 2019 r. wyniosła 1,6 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo- konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, **dokumentacje**. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o *działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. ustawy o *ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwe jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego⁵³

Szczegółowy opis priorytetowych na lata 2014 - 2020 (<http://www.bip.wzp.pl/>) dostarcza informacji dotyczących planowanych źródeł finansowania na zabytki i dziedzictwo kulturowe.

IV Priorytet: Naturalne otoczenie człowieka

Działanie: Dziedzictwo kulturowe

Realizacja prac konserwatorskich i restauratorskich, które przez zachowanie historycznej substancji zabytkowej przyczynia się do dostosowania obiektów do celów użytkowych oraz do ich udostępnienia mieszkańcom regionu i turystom. Działanie nakierowane jest na ochronę rodzimego dziedzictwa Pomorza Zachodniego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, służyć ma zwiększeniu potencjału turystycznego regionu, zwiększeniu miejsc pracy.

Wspierane projekty z zakresu prac konserwatorskich i restauratorskich muszą stanowić element szerszej grupy – zespołu, w których poszczególne elementy łączy idea ochrony i popularyzacji rodzimego dziedzictwa kulturowego Pomorza Zachodniego.

Uprawnienie beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz podmioty podległe jst;
- instytucje kultury
- organizacje pozarządowe
- kościoły i inne związki wyznaniowe
- przedsiębiorcy
- jednostki sektora finansów publicznych

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie

UMWZ ul. Kuśnierska 12 B, 70-536 Szczecin; gpi@wzp.pl

Budżety samorządów lokalnych – Gmina Trzebiatów

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Gmina Trzebiatów wspiera finansowo remonty i prace (określone Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków) na swoim terenie⁵⁴.

⁵³ Należy monitorować zmiany w obrębie powyższych Programów.

⁵⁴ Dotychczas dofinansowaniami nie są objęte obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków.

Samorząd Gminy Trzebiatów po przeanalizowaniu celów i zadań oraz ustaleniu katalogu zadań do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów na lata 2019-2023 i podjęciu uchwały o przyjęciu Programu, zobowiązuje się jednocześnie do przeznaczenia środków – w miarę możliwości budżetowej - na działania inwestycyjne, organizacyjne, promocyjne wskazywane w Programie.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego

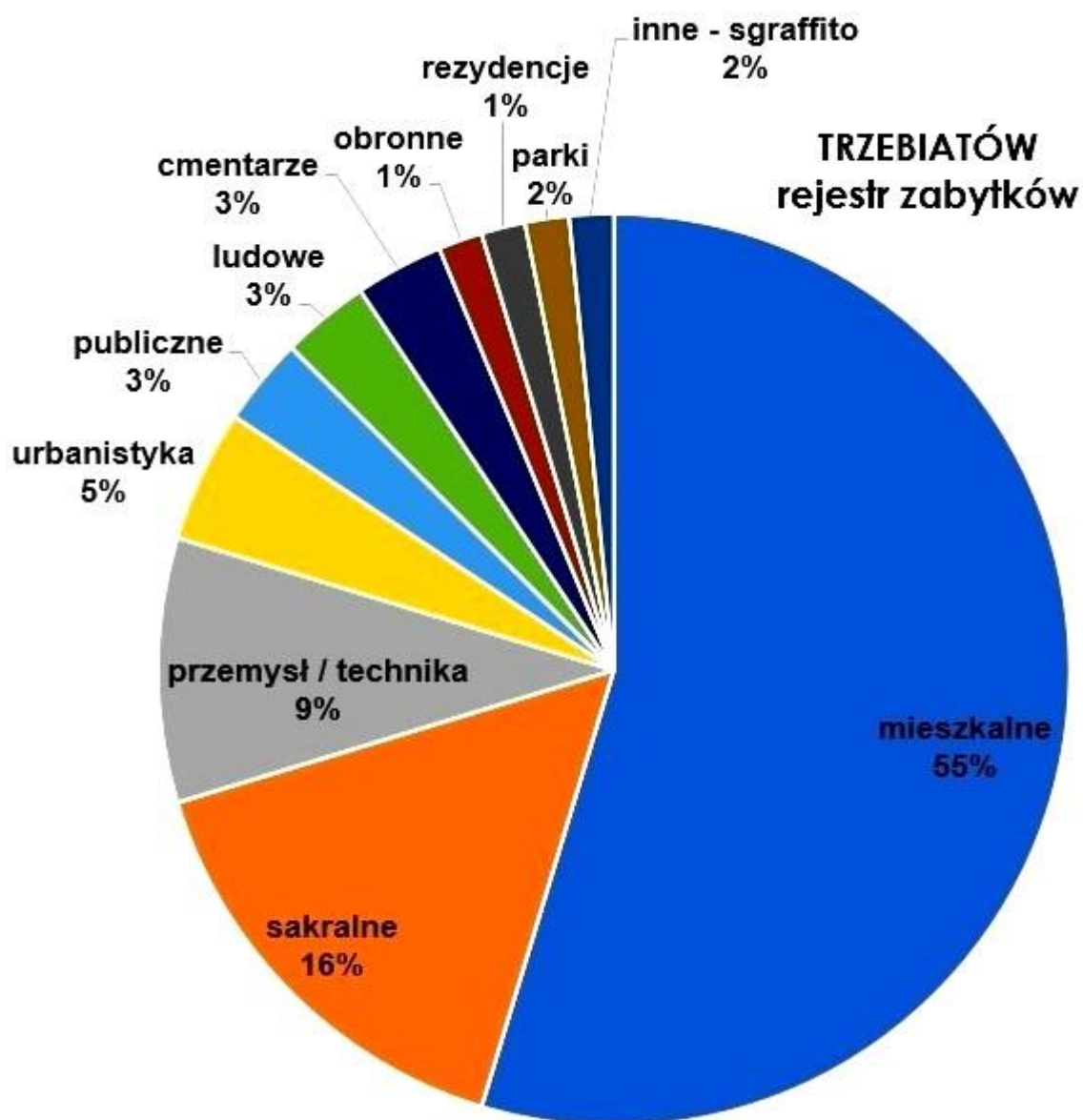
Wykaz obiektów na podstawie listy zabytków nieruchomych woj. zachodniopomorskiego, zamieszczonych na oficjalnych stronach:

Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie

<http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml>

oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie

https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/rejestr-zabytkow/zestawienia-zabytkow-nieruchomych/stan%20na%2031.03.2019/ZPO-rej.pdf

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

lp (wpis)	Miejscowość	Obiekt (zgodnie z decyzją)	Numer rejestr	Data	Uwagi (d. nr rej)
1	Bieczyno	kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia - z otoczeniem (cmentarz kościelny)	A-792	2011-01-19	
2	Gostaw	kościół p.w. Chrystusa Króla	122	1956-07-04	
3	Gostaw	zagroda 25 (ob. 66) - dom, - budynek bramny	A-1344	1997-08-07	
4	Kłodkowo	- kościół p.w. MB Królowej Świata - cmentarz przykościelny z ogrodzeniem	947	1957-01-19	198
5	Mrzeżyno	chata rybacka, ul. Zabytkowa 4	633	1970-06-16	
6	Roby	kościół p.w. Niepokalanego Serca NMP	283	1958-06-18	
7	Rogowo	d. hangar lotniczy	1155	2013-03-19	
8	Sadlno	kościół p.w. MB Częstochowskiej	280	1958-02-22	
9	Trzebiatów	teren starego miasta	72	1955-10-29	
10	Trzebiatów	kościół p.w. Macierzyństwa NMP ul. Lipowa 10	168	1956-09-29	
11	Trzebiatów	kaplica cmentarna p.w. św. Gertrudy, ob. cerkiew gr.-kat. ul. II Pułku Ułanów 26	169	1957-02-01	
12	Trzebiatów	obwarowania miejskie - wieża Prochowa („Kaszana”)	199	1957-02-01	
13	Trzebiatów	kaplica szpitalna p.w. św. Ducha, ob. cerkiew prawosławna ul. Wojska Polskiego 44	200	1957-02-01	
14	Trzebiatów	kaplica szpitalna p.w. św. Jerzego, ob. dom mieszkalny ul. Kołobrzeska 6	201	1957-02-01	
15	Trzebiatów	ratusz Rynek 1	202	1957-02-01	
16	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 31	203	1957-02-01	
17	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 5	204	1957-02-01	
18	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 13	205	1957-02-01	
19	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 27	206	1957-02-01	
20	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 28	207	1957-02-01	
21	Trzebiatów	kamienica ul. Słowackiego 54	208	1957-02-01	
22	Trzebiatów	dwie kamienice z oficynami - ul. Wojska Polskiego 62, 62A - ul. Wojska Polskiego 63	209	1957-02-01	
23	Trzebiatów	kamienica ul. Wojska Polskiego 58	210	1957-02-01	
24	Trzebiatów	sgraffito na elewacji Rynek 26	211	1957-02-01	
25	Trzebiatów	pałac, d. klasztor norbertanek, ul. Wojska Polskiego 67	212	1957-02-25	
26	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 7	513	1965-12-22	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

27	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 14	514	1965-12-22	
28	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 30	515	1965-12-22	
29	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 32	516	1965-12-22	
30	Trzebiatów	kamienica z oficyną ul. Słowackiego 1	516	1965-12-22	
31	Trzebiatów	kamienica ul. Wojska Polskiego 64	518	1965-12-22	
32	Trzebiatów	park miejski ul. Łąkowa	987	1982-10-27	
33	Trzebiatów	kamienica ul. Wojska Polskiego 60	1053	1987-03-25	
34	Trzebiatów	most drogowy nad rzeką Regą ul. Dworcowa	1253	1994-03-04	
35	Trzebiatów – (miasto, gm.)	linia kolei wąskotorowej Popiele – Trzebiatów wraz z obiektami inżynieryjnymi - Trzebiatów (zespół dworca kolejowego) - dworzec - bud. adm.-mieszkalny - lokomotywownia - Nowielice (most kolejowy) - Rogozina (stacja kolejowa)	A-1286	1995-05-11	
36	Trzebiatów	zespół elektrowni wodnej (ul. Mostowa) - budynek elektrowni - stopień wodny	A-1311	1996-06-17	
37	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 12	A-1393	1998-11-27	
38	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 2 / Wojska Polskiego	A-11	1999-09-23	
39	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 8	A-12	1999-09-23	
40	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 15	A-13	1999-09-23	
41	Trzebiatów	zespół młyna ul. Słowackiego 58-59 - młyn i magazyn - dwa domy mieszkalne	A-37	2000-05-18	
42	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 25	A-38	2000-05-18	
43	Trzebiatów	kamieniczka ul. Mostowa 12	A-152	2003-12-22	
44	Trzebiatów	kamienica z oficyną ul. Witosa 7 i Kościuszki 38	A-153	2003-12-22	
45	Trzebiatów	kamienica ul. Słowackiego 4-5	A-154	2003-12-22	
46	Trzebiatów	kamieniczka ul. Słowackiego 10	A-155	2003-12-22	
47	Trzebiatów	zespół d. zakładu dla obłąkanych (Jaromin) - bud. adm.-mieszkalny - 10 pawilonów dla pacjentów - 3 bud. mieszkalne dla personelu - willa dyrektora - trafostacja	A-169	2004-06-15	

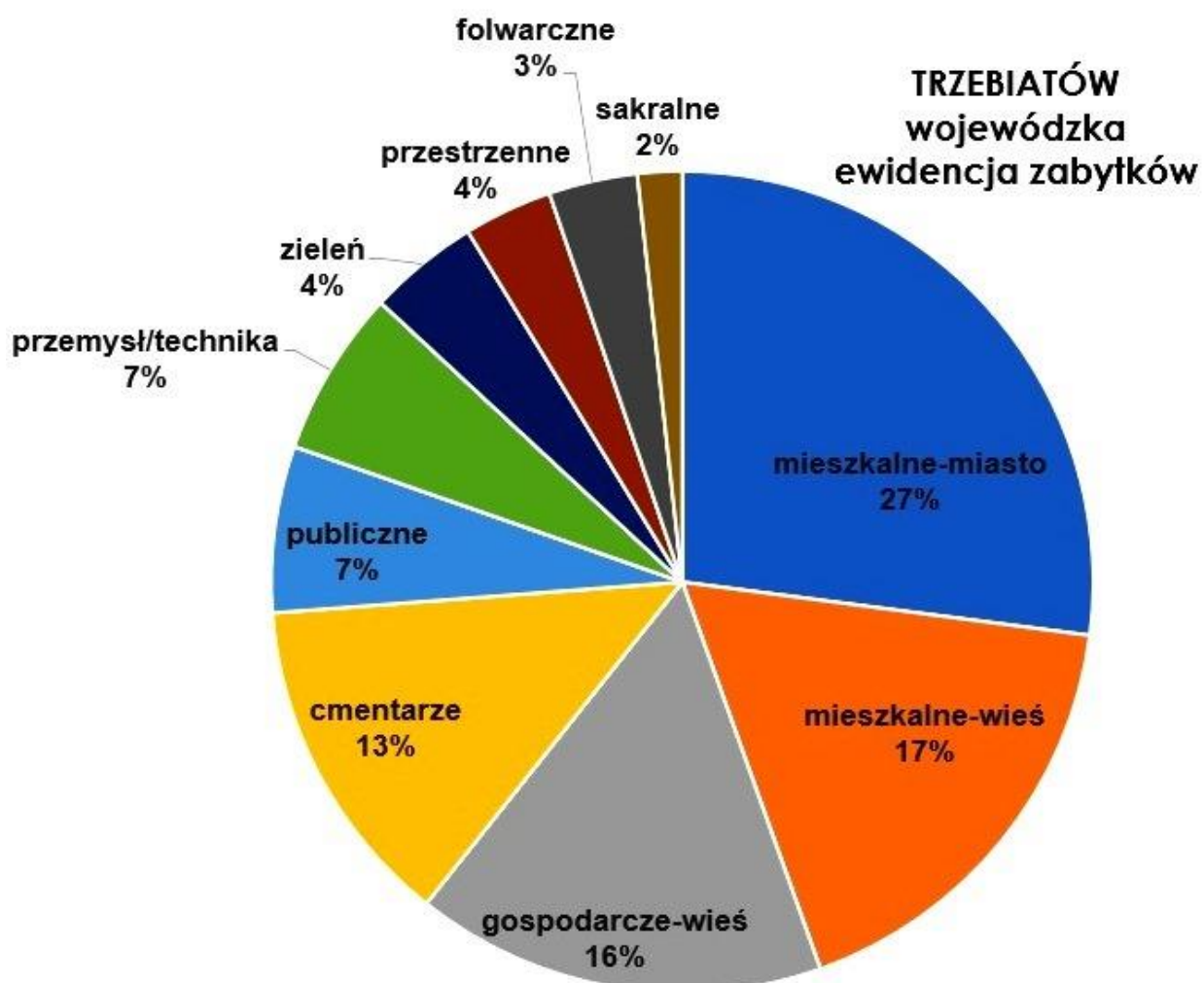
**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

		<ul style="list-style-type: none"> - bud. mieszk.-warsztatowy - kotłownia z wieżą ciśnień - pralnia - świetlica - parowozownia kolejki wąskotorowej - budynek techniczny kolei wąskotorowej - zadrzewienie (park) 			
48	Trzebiatów	dom ul. Słowackiego 6	A-192	2004-12-14	
49	Trzebiatów	dom ul. Wojska Polskiego 39	A-193	2004-12-14	
50	Trzebiatów	dom z oficyną ul. Wojska Polskiego 52, 52A	A-194	2004-12-14	
51	Trzebiatów	dom z oficynami ul. Wojska Polskiego 59, 59A	A-195	2004-12-14	
52	Trzebiatów	dom ul. Sienkiewicza 2	A-228	2005-10-10	
53	Trzebiatów	dom ul. Sienkiewicza 3	A-229	2005-10-10	
54	Trzebiatów	dom ul. Sienkiewicza 4	A-230	2005-10-10	
55	Trzebiatów	dom ul. Sienkiewicza 5	A-231	2005-10-10	
56	Trzebiatów	spichlerz pl. Lipowy 28	A-234	2005-11-03	
57	Trzebiatów	zespół koszar ul. Zagórska - willa komendanta - 4 budynki koszarowe - sala gimnastyczna, ob. kaplica - sala musztry, ob. sala gimnastyczna - lazarek, ob. kasyno żołnierskie - stołówka - rusznikarnia - budynek szkolny, ob. sztab - kasyno oficerskie - stajnia - ogrodzenie	A-242	2005-12-20	
58	Trzebiatów	dom ul. Wojska Polskiego 20	A-299	2007-02-16	
59	Trzebiatów	sala koncertowo-taneczna ul. Wojska Polskiego 38	A-748	2010-10-27	
60	Trzebusz	kościół p.w. św. Józefa	276	1958-02-22	

ZAŁĄCZNIK NR 2

Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków

Wykaz obiektów na podstawie pisma Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, z 2010 r., z aktualnymi zmianami (stan na 31.05.2019).

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
1	Bieczyno	Bieczyno nr 46	szkoła ob. budynek mieszkalny		
2	Bieczyno	Bieczyno nr 26	budynek gospodarczy		
3	Bieczyno	Bieczyno nr 26	stodoła		
4	Bieczyno	Bieczyno nr 10	chatupa		
5	Bieczyno		cmentarz		cm. II
6	Bieczyno		cmentarz przykościelny		cm. I
7	Bieczyno		kościół	Niepokalanego Poczucia NMP	
8	Bieczyno	Bieczyno nr 27	budynek gospodarczy		
9	Chełm Gryficki		cmentarz		
10	Chełm Gryficki	Chełm Gryficki nr 1	szkoła ob. budynek mieszkalny		
11	Chełm Gryficki	Chełm Gryficki nr 14	chatupa		
12	Chomętowo	Chomętowo nr 18	szkoła		
13	Chomętowo		cmentarz		
14	Chomętowo	Chomętowo nr 33	chatupa		
15	Gąbin		cmentarz		
16	Gołańcz Pomorska		cmentarz		
17	Gołańcz Pomorska	Gołańcz Pomorska nr 6	szkoła		
18	Gołańcz Pomorska	Gołańcz Pomorska nr 65	chatupa		
19	Gołańcz Pomorska	Gołańcz Pomorska nr 45	budynek gospodarczy		
20	Gołańcz Pomorska	Gołańcz Pomorska	układ ruralistyczny - okolnica		
21	Gorzystaw	Gorzystaw nr 8	budynek gospodarczy		
22	Gorzystaw	Gorzystaw-Roby	aleja lipowa		
23	Gorzystaw	Gorzystaw-Nowielice	aleja lipowa		
24	Gorzystaw		cmentarz		
25	Gostaw	Gostaw nr 46	budynek gospodarczy		
26	Gostaw	Gostaw nr 46	stodoła		
27	Gostaw	Gostaw nr 46	chatupa		
28	Gostaw	Gostaw nr 31	stodoła		
29	Gostaw	Gostaw nr 49	chatupa		
30	Gostaw	Gostaw nr 31	chatupa		
31	Gostaw	Gostaw nr 1/2	stodoła		
32	Gostaw	Gostaw nr 1/2	budynek gospodarczy		
33	Gostaw	Gostaw nr 1/2	chatupa		
34	Gostaw	Gostaw nr 1/2	budynek inwentarski		
35	Gostaw	Gostaw nr 21/22	chatupa		
36	Gostaw	Gostaw nr 77	plebania	pastorówka	
37	Gostaw	Gostaw	układ ruralistyczny - owalnica		
38	Gostaw	Gostaw nr 28	budynek mieszkalno-gospodarczy	zajazd	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
39	Gostaw	Gostaw nr 87	chałupa		
40	Gostaw		cmentarz		cm. II
41	Gostaw		cmentarz przykościelny		cm. I
42	Gostaw	Gostaw nr 20	chałupa		
43	Kłodkowo	Kłodkowo nr 16	budynek gospodarczy		
44	Kłodkowo	Kłodkowo nr 15	chałupa		
45	Kłodkowo	Kłodkowo nr 22	stodoła		
46	Kłodkowo	Kłodkowo nr 15	stodoła		
47	Kłodkowo	Kłodkowo nr 9	stodoła		
48	Kłodkowo	Kłodkowo nr 3	chałupa		
49	Kłodkowo		cmentarz		cm. I
50	Kłodkowo		cmentarz przykościelny		cm. II
51	Lewice		cmentarz		
52	Mirostawice		zespół folwarczny		
53	Mirostawice		cmentarz		
54	Mirostawice	Mirostawice-Trzebiatów	droga - kamienna nawierzchnia i obsadzenie		
55	Mirostawice	Mirostawice-Gąbin	droga z aleją lipową i kamienną nawierzchnią		
56	Mrzeżyno		zespół koszarowy	jedn. wojsk. w Mrzeżynie	
57	Mrzeżyno		budynek koszarowy w zespole koszarowym	jedn. wojsk. w Mrzeżynie	typowy
58	Mrzeżyno	Mrzeżyno dz.67	kościół z cmentarzem przykościelnym	p.w. św. Piotra i Pawła Ap.	
59	Mrzeżyno	Słoneczna-Sosnowa-Wojska Polskiego-Świerczewskiego ul.	zespół zabudowy mieszkalnej - osiedle wojskowe	"Mrzeżyno Za Regą"	
60	Nowielice		magazyn (2) w zespole folwarcznym		
61	Nowielice	Nowielice nr 24	szkoła ob. budynek mieszkalny		
62	Nowielice		stajnia (18) w zespole folwarcznym		
63	Nowielice	Nowielice nr 22	dwór		
64	Nowielice		zespół folwarczny		
65	Nowielice		rzędcówka (1) w zespole folwarcznym		
66	Nowielice	Nowielice nr 21	chałupa (4) w zespole folwarcznym		
67	Nowielice	Nowielice nr 13	chałupa (30) w zespole folwarcznym		
68	Nowielice	Nowielice-Trzebiatów	aleja lipowa		
69	Nowielice		most kolejowy		
70	Nowielice		cmentarz		
71	Roby	Roby nr 55., dz. nr 339	Chałupa – wykreślona z ewidencji		Pismo WKZ z dn. 23.05.2014., zn.: DZ.5140.21.2.2014 .AR
72	Roby	Roby nr 23	budynek gospodarczy		

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
73	Roby	Roby nr 34	chałupa		
74	Roby	Roby nr 17	zagroda: dom, bud. inw., stodoła, ogrodzenie		
75	Roby	Roby nr 19	plebania	pastorówka	
76	Roby	Roby nr 34	stodoła		
77	Roby	Roby nr 34	budynek gospodarczy		
78	Roby		cmentarz przykościelny		
79	Rogozina	Rogozina nr 25	szkoła		
80	Rogozina	Rogozina nr 28	chałupa		
81	Rogozina	Rogozina nr 5	Mleczarnia - budynek gospodarczy na zapleczu mleczarni (dz. nr 134/2) wykreślony z WEZ; wykonano inwentaryzację		Pismo WKZ z dn. 26.11.2014 r., zn.: DZ.5140.54.1.2014 .AR
82	Rogozina	Rogozina nr 39, dz.180/2, 181/1	zagroda: dom, bud. gospodarcze		
83	Rogozina	Rogozina nr 26	chałupa		
84	Sadlenko	Sadlenko - droga do Trzebiatowa	aleja dębowa		
85	Sadlno		zespół folwarczny		
86	Sadlno	Sadlno nr 31	budynek mieszkalny	siedziba zarządcy domeny	
87	Sadlno	Sadlno nr 21	budynek mieszkalny	pastorówka	
88	Sadlno		cmentarz		cm. I
89	Sadlno		cmentarz		cm. II
90	Sadlno		cmentarz przykościelny		cm. III
91	Siemidarżno		cmentarz		
92	Siemidarżno	Siemidarżno nr 38/39	chałupa		
93	Trzebiatów	ul. Morska ul.	teren założenia klasztornego	Białoboki	prowadzone badania archeologiczne
94	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 4	kamienica		ob. policja
95	Trzebiatów	ul. Kopernika 10	kamienica		
96	Trzebiatów	Dworcowa ulica	układ urbanistyczny		
97	Trzebiatów	II Pułku Ułanów ulica	układ urbanistyczny		
98	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 5	kamienica		
99	Trzebiatów	ul. Kopernika 9	kamienica		
100	Trzebiatów	ul. Żółwia 1	kościół ewang.-augsburski	p.w. św. Jana	d. staroluterański
101	Trzebiatów	Wojska Polskiego ulica	park dworski		
102	Trzebiatów		cmentarz przykościelny		cm. I
103	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 45	kamienica z oficyną		
104	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 50	kamienica		
105	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 51	kamienica		
106	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 57	hotel		
107	Trzebiatów	Trzebiatów-Kołobrzeg	aleja klonowo-lipowa		
108	Trzebiatów	Wojska Polskiego ul., dz.182/8	sala gimnastyczna		
109	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 27	kamienica		

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
110	Trzebiatów	ul. Dworcowa 12	willa		
111	Trzebiatów	ul. Żółwia 2	pastorówka		
112	Trzebiatów	ul. Zajazdowa 1	spichlerz		
113	Trzebiatów	ul. Dworcowa 16-16a	budynek mieszkalny		
114	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 12	kamienica		
115	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 11	kamienica		
116	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 10	budynek mieszkalny		ob. przedszkole
117	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 65	kamienica		
118	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 14	kamienica		
119	Trzebiatów	ul. Szkolna 1	budynek mieszkalny	d. szkoła	
120	Trzebiatów	ul. Torowa 18	budynek mieszkalny	miesz.-biurowy k/rzeźni	
121	Trzebiatów	ul. Słowackiego 11	kamienica		
122	Trzebiatów	ul. Torowa	wieża wodna kolejowa		
123	Trzebiatów	ul. Słowackiego 41	kamienica		
124	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 19	kamienica		
125	Trzebiatów	ul. Wąska 1	budynek użyteczności publicznej		
126	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 6	kamienica		
127	Trzebiatów	ul. Kamieniecka 1	willa		
128	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 15	willa		
129	Trzebiatów	ul. Słowackiego 18	kamienica		
130	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 12	kamienica z oficyną		
131	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 14	kamienica		
132	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 25	kamienica		
133	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 26	kamienica		
134	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 25	kamienica		
135	Trzebiatów		cmentarz żydowski		cm. IV Karta włączona do WEZ pismem DZ.5140.94.2018.I W z dnia 25.04.2018 r.
136	Trzebiatów		cmentarz przykościelny		cm. VI
137	Trzebiatów	Słowackiego ul.	cmentarz przykościelny		cm. VII
138	Trzebiatów	Kołobrzaska ul.	cmentarz		cm. II
139	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 16	kamienica		
140	Trzebiatów	Rynek 29	kamienica		
141	Trzebiatów	ul. Kopernika 6	kamienica		
142	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 13	kamienica		
143	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 8	willa		
144	Trzebiatów	ul. Dworcowa 11	willa		
145	Trzebiatów	ul. Dworcowa 10	willa		
146	Trzebiatów	ul. Dworcowa 7	budynek mieszkalny		
147	Trzebiatów	Dworcowa 3 ul.	willa		
148	Trzebiatów	ul. Dworcowa 2	willa		
149	Trzebiatów	ul. Szkolna 2	budynek mieszkalny		
150	Trzebiatów	Rynek 33	kamienica		
151	Trzebiatów	ul. Słowackiego 19	kamienica		

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

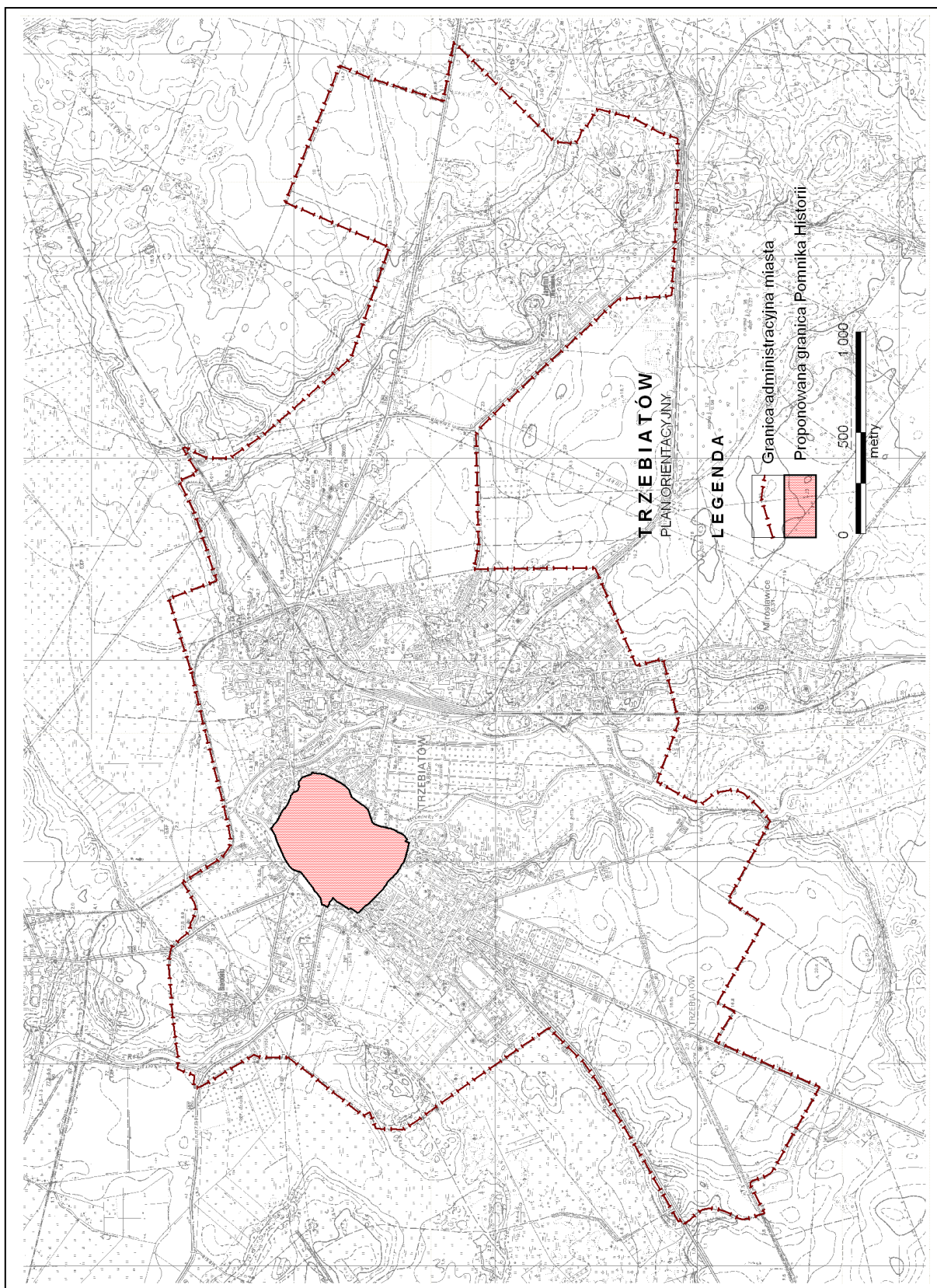
I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
152	Trzebiatów	Rynek 26	Kamienica		
153	Trzebiatów	Rynek 16	kamienica		
154	Trzebiatów	Rynek 4	kamienica		
155	Trzebiatów	Rynek 3	kamienica		
156	Trzebiatów	ul. Kołobrzaska 46	kamienica		
157	Trzebiatów	Wąska ul., dz. Nr 142/2	trafostacja		
158	Trzebiatów	ul. Słowackiego 8	kamienica		
159	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 1	kamienica		
160	Trzebiatów	ul. Słowackiego 17	kamienica		
161	Trzebiatów	ul. Kopernika 7	kamienica		
162	Trzebiatów	ul. Daszyńskiego 26	szkoła		
163	Trzebiatów		kolejowa wieża ciśnień		
164	Trzebiatów	Kołobrzaska ul.	stopień wodny elektrowni		
165	Trzebiatów	ul. Głęboka 21	budynek mieszkalny		
166	Trzebiatów	Rynek 17	kamienica		
167	Trzebiatów	Obr. Stalingradu ul.	dworzec kolejowy		
168	Trzebiatów	ul. Lipowa 16	spichlerz		
169	Trzebiatów	ul. Lipowa 10	plebania		
170	Trzebiatów	ul. Jana Pawła II 1	szkoła		
171	Trzebiatów	ul. Sienkiewicza 3	kamienica		
172	Trzebiatów	ul. Słowackiego 2	kamienica		
173	Trzebiatów		jaz		
174	Trzebiatów		mosty kolejowe		
175	Trzebiatów	Głęboka ul.	most drogowy		
176	Trzebiatów	Śluzowa 21	kamienica		
177	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 67	pałac	d. klasztor norbertanek	
178	Trzebiatów	ul. Witosa 1	kamienica		
179	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 33	kamienica		
180	Trzebiatów	ul. Słowackiego 20	kamienica		
181	Trzebiatów	Rynek 31	kamienica		
182	Trzebiatów	ul. Mleczna 8	mleczarnia		
183	Trzebiatów- Jaromin		cmentarz		cm. V
184	Trzebiatów- Wyszków		kościół		
185	Trzebiatów- Wyszków		cmentarz		cm. III
186	Trzebusz	Trzebusz nr 51	zagroda chłopska pozytywna opinia w sprawie rozbiórki budynku inwentarskiego położonego we wschodniej części podwórza, dz. nr 48/3		Pismo z dn. 29.05.2015r., znak ZN.5181.3.2.2015. MD)
187	Trzebusz		cmentarz		cm. II
188	Trzebusz	Trzebusz nr 14	zagroda chłopska		
189	Trzebusz	Trzebusz nr 48a	świątelnia-gospoda		
190	Trzebusz		cmentarz przykościelny		cm. I
191	Trzebusz	Trzebusz nr 2	stodoła		
192	Trzebusz	Trzebusz nr 1	stodoła		

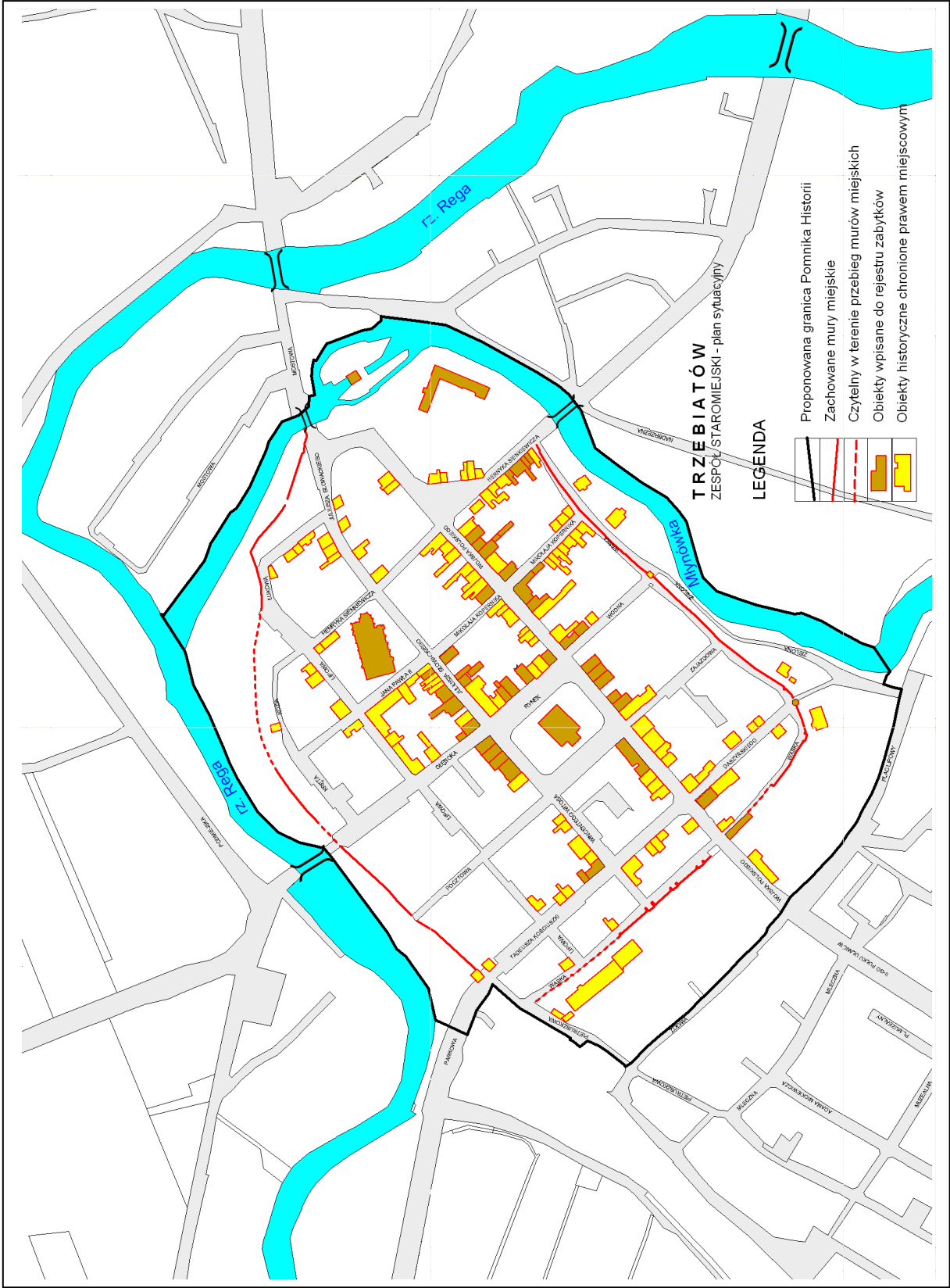
**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2019-2023**

I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
193	Trzebusz	Trzebusz nr 10	zagroda chłopska		
194	Trzebusz	Trzebusz nr 4	stodoła		
195	Trzebusz	Trzebusz nr 11	zagroda chłopska		
196	Trzebusz	Trzebusz nr 29	zagroda z budynkiem bramnym		
197	Trzebusz	Trzebusz nr 12/13	zagroda chłopska		
198	Trzebusz	Trzebusz nr 2	budynek mieszkalny		
199	Trzebusz	Trzebusz	układ ruralistyczny - owalnica		
200	Trzebusz	Trzebusz nr 50	zagroda chłopska		
201	Trzebusz	Trzebusz nr 2	budynek gospodarczy		
202	Trzebusz	Trzebusz nr 8-8a	zagroda z budynkiem bramnym		
203	Trzebusz	Trzebusz nr 1	budynek mieszkalny		
204	Trzebusz	Trzebusz nr 2	budynek gospodarczy		
205	Trzebusz	Trzebusz nr 15	zagroda chłopska		
206	Węgorzyn		cmentarz		
207	Wlewo	Wlewo	aleja do wsi kasztanowo- lipowa		
208	Wlewo	Wlewo	park podworski		
209	Wlewo		zespół folwarczny		
210	Włodarka		cmentarz przykościelny		
211	Włodarka		cegielnia		
212	Włodarka	Włodarka nr 2	zagroda chłopska		
213	Włodarka	Włodarka nr 16	stodoła		
214	Włodarka	Włodarka nr 16	budynek gospodarczy		
215	Włodarka	Włodarka nr 11	chałupa		
216	Włodarka		kuźnia		
217	Włodarka		kościół	Podwyższenia Krzyża Świętego	
218	Włodarka	Włodarka nr 16	chałupa		
219	Włodarka	Włodarka nr 16	budynek gospodarczy		
kolor niebieski – obiekt wpisane do rejestru zabytków					
kolor czerwony – obiekty wykreślone z wojewódzkiej ewidencji zabytków					

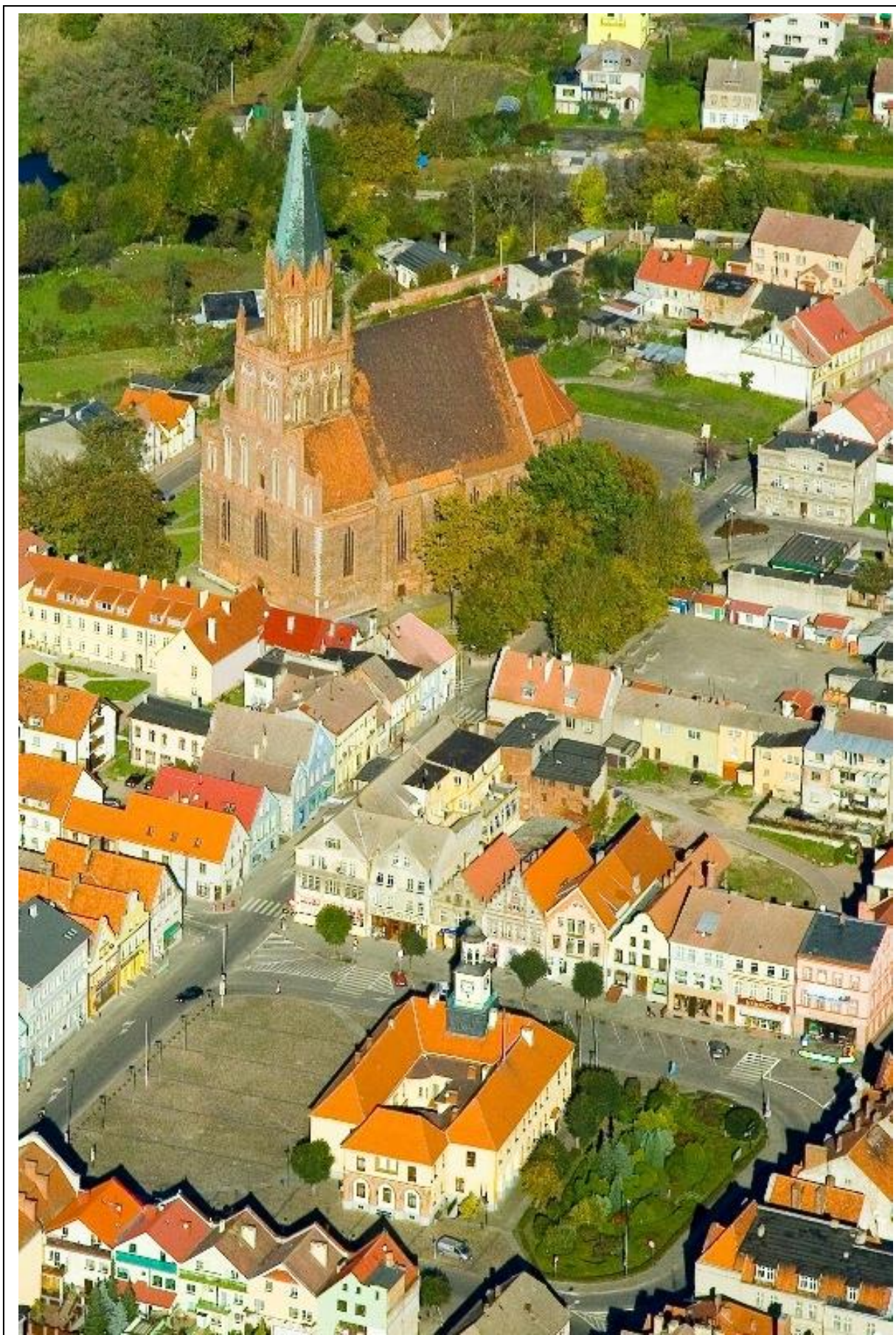
ILUSTRACJE

TRZEBIATÓW – wniosek na Pomnik Historii

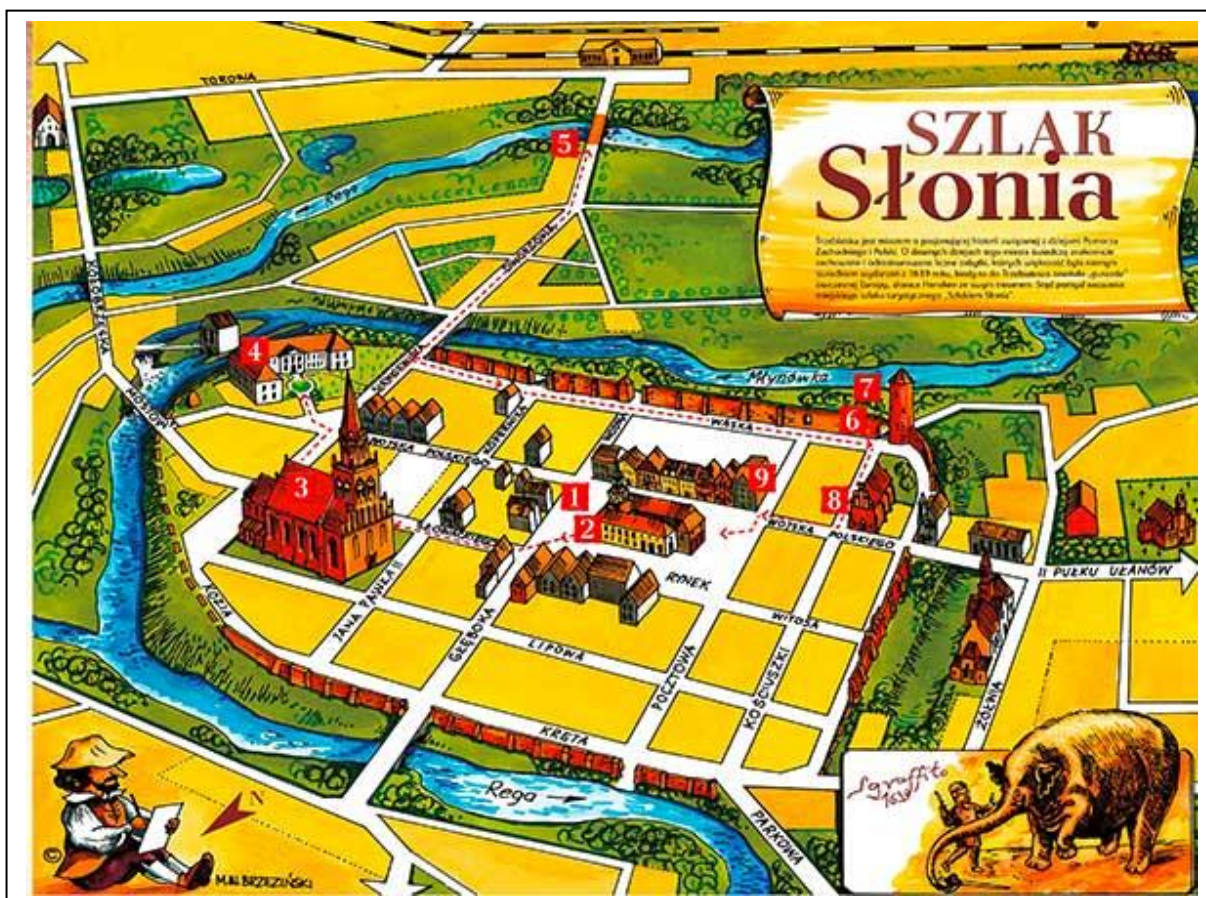

Obiekty wpisane do rejestru zabytków po 2009 r.

Trzebiatów, ul. Wojska Polskiego 38 – sala koncertowo-taneczna

Bieczyno – kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP

Rogowo – d. hangar lotniczy

Rogowo – d. hangar lotniczy

Dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich w latach 2014-2018

Trzebiatów – kościół pw. Macierzyństwa NMP

Trzebiatów – kaplica pw. św. Gertrudy (ob. cerkiew greckokatolicka)

Trzebiatów – kaplica pw. św. Ducha (ob. cerkiew prawosławna)

Trzebiatów – pałac (ob. Trzebiatowski Ośrodek Kultury)

Gosław – kościół pw. Chrystusa Króla

Trzebusz – kościół pw. Św. Józefa

Roby – kościół pw. Niepokalanego Serca NMP

Sadlno – kościół pw. MB Częstochowskiej

